

”Många vågar inte ” eller ”Inte många vågar”?

En studie av flertydiga satser med en oklar räckviddsrelation

Aleksina Puro
Pro gradu-avhandling
Hösten 2013
Nordiska språk
Finska, finskugriska och nordiska
institutionen
Humanistiska fakulteten
Helsingfors universitet

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		Laitos Institution – Department Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos	
Tekijä/Författare – Author Aleksina Puro			
Työn nimi/Arbetets titel – Title “Många vågar inte” eller “Inte många vågar”? En studie av flertydiga satser med en oklar räckviddsrelation			
Oppiaine Läroämne – Subject Pohjoismaiset kielet			
Työn laji/Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma		Aika/Datum – Month and year Syyskuu 2013	
		Sivumäärä/Sidoantal – Number of pages 66 sivua + liitteet	
Tiivistelmä/Referat – Abstract			
<p>Tutkielma käsittelee ruotsin kielen päälauseiden monimerkityksisyyttä, joka johtuu sanojen ”nägra” ja ”inte” sekä ”många” ja ”inte” välisestä epäselvästä vaikutusala-suhteesta lauseessa. Tutkielman tavoitteena on selvittää, onko tällainen monimerkityksisyys ainoastaan teoreettista, vai onko se merkityksellistä myös käytännössä.</p> <p>Tutkimus pohjautuu kielioppisääntöihin, jotka selittävät monimerkityksisyyden mahdollisuutta ruotsin kielessä. Tällaiset säännöt liittyvät erityisesti päälauseen sanajärjestykseen sekä sanoihin (esim. tietyt kvanttorit kuten ”nägra” ja ”många”), joiden vaikutusallalla on merkitystä koko lauseen tulkintaan. Tulkinnassa oleellista on myös lauseen konteksti, sillä aidossa kielenkäytössä lauseet eivät esiinny irrallaan asiayhteydestään.</p> <p>Tutkimuksen aineiston pohjana on Göteborgin yliopiston Kielipankin korpus, joka sisältää lehtiartikkeleita vuodelta 2001. Oma aineistoni rajoittuu korpuksesta löytyviin monimerkityksisiin lauseisiin sekä niitä ympäröiviin konteksteihin. Aineisto on kaksiosainen, sillä kvanttorit ”nägra” ja ”många” käsitellään erikseen kieltosanan ”inte” kanssa. Yhteensä aineistossa on 41 kvantitatiivisin menetelmin kerättyä teoreettisesti monimerkityksistä lausetta. Lauseiden analysointi on kvalitatiivista, ja se toteutetaan sekä lause- että kontekstitasolla. Kontekstin tulkintaan sovelletaan tekstianalyysin menetelmiä.</p> <p>Tutkimuksesta ilmenee, että autenttisessa kirjoitetussa kielessä käytetään monimerkityksisiä lauseita, joita ei voi tulkita ilman kontekstia. Merkittävää on kuitenkin, että monimerkityksisyys häviää kontekstin myötä. Tämä tarkoittaa, että monimerkityksisyys ei ole huomattavaa aidossa kontekstisidonnaisessa kielenkäytössä. Mielenkiintoinen tulos on myös tulkinnallinen ero kvanttoreiden ”nägra” ja ”många” välillä. Kvanttori ”nägra” kuuluu lähes poikkeuksetta kieltosanan ”inte” vaikutusalaan, kun taas kvanttori ”många” määrittelee kieltosanan tulkinnan. Variaatiota näistä tulkinnoista ei juuri löydy, mikä kyseenalaistaa monimerkityksisyyden myös lausetasolla. Aihe vaatii vielä lisätutkimusta, mutta tämän tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että monimerkityksisten lauseiden tulkinta on hyvin säännönmukaista. Eri tulkintamahdollisuuksia ei käytetä, vaan lauseet tulkitaan systemaattisesti kvanttoreille ”nägra” ja ”många” ominaisella tavalla.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Kielioppi – sanajärjestys – vaikutusala – monimerkityksisyys – konteksti – tulkinta Grammatik – ordföljd – räckvidd – flertydighet – kontext - tolkning			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING.....	2
1.1 Syfte och frågeställning.....	3
1.2 Material och metod.....	4
1.2.1 Material för <i>några</i> och <i>inte</i>	5
1.2.2 Material för <i>många</i> och <i>inte</i>	6
1.2.3 Metodval.....	7
1.3 Disposition.....	8
2 DEN TEORETISKA BAKGRUNDEN.....	10
2.1 Centrala principer för svenskans ordföljd.....	10
2.1.1 Satsgrammatiska principer.....	12
2.1.1.1 Huvudsatsens ordföljd.....	13
2.1.1.2 Ordföljdsvariation i huvudsatsen.....	14
2.1.2 Textgrammatiska principer.....	16
2.2 Räckvidd.....	17
2.2.1 Räckviddsuttryck.....	19
2.2.2 Räckviddsrelation.....	20
2.3 Räckviddsflertydigheter i skrift.....	22
2.3.1 Räckviddsuttryck som orsakar räckviddsflertydigheter.....	23
2.3.1.1 Negationen <i>inte</i>	24
2.3.1.2 Kvantitetsuttrycket <i>några</i>	26
2.3.1.3 Kvantitetsuttrycket <i>många</i>	27
2.3.2 Räckviddsrelation mellan <i>några</i> och <i>inte</i>	29
2.3.3 Räckviddsrelation mellan <i>många</i> och <i>inte</i>	31
2.4 Tolkning av kontext.....	33
2.4.1 Kontextens omfång.....	34
2.4.2 Tolkningsprocess.....	35
3 ANALYS OCH RESULTAT.....	38
3.1 Flertydiga satser med <i>några</i> och <i>inte</i>	38

3.1.1 Tolkning av satserna	39
3.1.1.1 Kvantitetsuttrycket <i>några</i> ingår i subjekt.....	40
3.1.1.2 Kvantitetsuttrycket <i>några</i> ingår i egentligt subjekt.....	42
3.1.1.3 Kvantitetsuttrycket <i>några</i> ingår i subjekt vid verb av den typ som ofta står med egentligt subjekt.....	43
3.1.1.4 Kvantitetsuttrycket <i>några</i> ingår i subjekt i passiv sats.....	45
3.1.1.5 Kvantitetsuttrycket <i>några</i> ingår i ett led som inte är subjekt	47
3.1.2 Regelbundenheter i tolkningen	48
3.2 Flertydiga satser med <i>många</i> och <i>inte</i>	49
3.2.1 Tolkning av satserna	50
3.2.1.1 Kvantitetsuttrycket <i>många</i> utgör subjekt	51
3.2.1.2 Kvantitetsuttrycket <i>många</i> ingår i subjekt	55
3.2.1.3 Kvantitetsuttrycket <i>många</i> ingår i subjekt i passiv sats	57
3.2.2 Regelbundenheter i tolkningen	58
4 SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION	60
LITTERATURFÖRTECKNING	65

BILAGOR

FIGURER

Figur 1   Fa-schema – rak och omvänd ordföljd

1 INLEDNING

Ibland kan det tyckas frustrerande att märka att de grammatikregler man har lärt sig i själva verket inte är absoluta utan har undantag och kan förändras med tiden. Men fastän grammatiken inte är något fast och orörligt system, är det ändå möjligt att ställa upp grammatikregler som kan ses som starka tendenser i språkbrukarnas beteende. Det är kanske denna skuggbild av fasthet mitt i språkets flytande ogripbarhet som gör grammatikstudiet så fascinerande. (Andersson 1994:172.)

Jag blev intresserad av grammatik när jag skrev min kandidatuppsats våren 2009. Redan då var jag intresserad av den rörliga karaktär av grammatiken som beskrivs av Andersson (1994). När jag insåg allt vad grammatiken innehåller såg jag nya dimensioner i hela språket. För denna uppfattning behövde jag ändå förståelse av grammatiken och den fasthet i språket som grammatikreglerna erbjuder. Nu vill jag fördjupa mig mer i denna grammatikforskning för att bättre kunna förstå och förklara de undantag och obegripligheter i språket som grammatiken lämnar utrymme för. Detta gör hela språkforskningen så fascinerande.

I den empiriska delen av avhandlingen undersöker jag grammatiska strukturer vars slutgiltiga tolkning beror på kontexten. Intresset för temat uppstod när jag upptäckte de flertydiga strukturer i svenskan som inte får någon fullständig förklaring av grammatiken. I bakgrunden i undersökningen har jag således följande typ av satser:

Många sov aldrig.
(Andersson 1994:113)

Satsstrukturen i exemplet är flertydig eftersom satsen kan tolkas på två olika sätt; antingen finns det många som aldrig sov eller också var antalet sovande aldrig stort (Andersson 1994:113). Flertydigheten i satsen beror på den oklara räckviddsrelationen mellan räckviddsuttrycken *många* och *aldrig*. Detta betyder att man inte vet vilket uttryck man tolkar först, det kan man inte avgöra med hjälp av grammatiken. Tolkningen görs inte längre på satsnivån, man behöver någonting utanför grammatiken. För tolkningen använder man satsens kontext som avslöjar det sammanhang som satsen

ingår i. Undersökning av denna kontext betyder undersökning av det autentiska språkbruket, något som bildar en utgångspunkt för denna avhandling.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet i denna avhandling är att ta reda på om flertydighet som baserar sig på en oklar räckviddsrelation enbart är teoretisk eller om den har betydelse även i praktiken. Det är alltid en sak att peka på fristående flertydiga exempelsatser i grammatikböcker men en annan sak är det att hitta likadana flertydigheter i ett autentiskt kontextbundet språkbruk. Använder man således kontext för att definiera graden av flertydigheten är det särskilt intressant att undersöka hur kontexten påverkar tolkningen. Det mest intressanta blir naturligtvis om flertydigheten försvinner i samband med kontexten.

Grundantagandet i undersökningen är att det i autentiskt språkbruk finns flertydiga satser som inte kan tolkas utan sin kontext. För att hitta sådana satser behöver man grammatiken, det vill säga grammatikregler som förklarar behovet av kontexten. Dessa regler gäller speciellt de olika räckviddsuttryck som har tagits med i undersökningen. Sådana räckviddsuttryck är negationen *inte* samt kvantitetsuttrycken *några* och *många*. Valet av räckviddsuttrycken får sin förklaring i grammatiken som behandlas närmare i den teoretiska bakgrunden. Det viktiga är ändå att tillsammans med negationen *inte* kan kvantitetsuttrycken *några* och *många* förorsaka räckviddsflertydigheter på satsnivån. Sådana flertydiga satser utgör basen för forskningsfrågorna i avhandlingen:

1. Hur förklarar svenskans grammatik de flertydiga satser som beror på en oklar räckviddsrelation i en sats?
2. Hur uttrycks dessa räckviddsflertydigheter i ett autentiskt språkbruk?
3. Hur påverkar kontexten tolkningen av de flertydiga satserna?
4. Finns det några regelbundenheter i tolkning av dessa flertydigheter?

Dessa forskningsfrågor bestämmer vidare undersökningens material- och metodval som jag presenterar i följande delkapitel.

1.2 Material och metod

För att kunna nå syftet i min avhandling har jag gjort en kvalitativ undersökning av hur räckviddsflertydigheterna uttrycks i praktiken. Praktiken betyder i detta sammanhang ett autentiskt språkbruk som fungerar som jämförelseobjekt för grammatikbäckernas teori. Eftersom exempel på flertydiga satser alltid är i skriftlig form har jag valt att koncentrera min undersökning på skriftligt språkbruk. Dessutom har jag avgränsat undersökningen att gälla enbart huvudsatser för där finns det mer utrymme för variation. Huvudsatserna har vidare begränsats med kriterier som handlar om de olika räckviddsuttryck som har tagits med i undersökningen. Sådana räckviddsuttryck är negationen *inte* samt kvantitetsuttrycken *några* och *många*. Undersökningsmaterialet i denna avhandling innehåller således huvudsatser med kombinationen av räckviddsuttrycken *några* och *inte* eller *många* och *inte* – särskilt i denna ordning. Ytterligare ett villkor är att kvantitetsuttrycket *några* eller *många* börjar den sats som det ingår i, och att negationen *inte* har en satsnegerande funktion i samma sats. Även kvantitetsuttrycken *några* och *många* har en bestämd satsdelsfunktion som subjekt, egentligt subjekt eller objekt, något som förklaras i den teoretiska bakgrunden.

Material som fyller alla dessa begränsningar har jag samlat in i Språkbankens korpusar. Språkbanken används allmänt som källa till empiriska språkliga data, i och utanför Sverige (Språkbanken). I Språkbanken finns en samling av svenska textkorpusar, parallellkorpusar, svenska elektroniska lexikonresurser samt språkteknologiska verktyg. Huvuddelen av materialet är modernt men idén med samlingen är att den avspeglar hela den skrivna svenskans historia med alla dess genrer. För min undersökning har jag valt en korpus, GP01, som representerar texter från Göteborgsposten år 2001. Denna korpus innehåller tidningstexter, och omfattar sammantaget 17 473 594 belägg. Korpusen är således tillräckligt ny och stor för att kunna fungera som bas för autentiskt språkbruk på 2000-talet.

I korpusen har jag tagit fram alla de belägg som har en kombination av orden *några* och *inte* eller *många* och *inte*, precis i denna ordning, kvantitetsuttrycket före negationen. Detta har jag gjort med hjälp av en konkordanssökning som möjliggör att söka belägg och deras språkliga kontexter med ordkombinationen ”*några + inte*” samt ”*många +*

inte”. För en kvalitativ undersökning var antalet träffar med dessa söktermer för stort, och därför var jag tvungen att avgränsa materialet. Detta gjorde jag genom att bilda en egen korpus av materialet som jag hittade i korpusen GP01 i Språkbanken. Egentligen gjorde jag två olika korpusar, en för varje kombination av uttrycken *några* och *inte* samt *många* och *inte*. Jag behandlade Språkbankens material kvantitativt, så att jag hade ett bestämt mönster för hur jag valde belägg till mina korpusar. I det följande beskriver jag närmare utformningen av dessa korpusar.

1.2.1 Material för *några* och *inte*

I Språkbankens korpus GP01 finns det sammanlagt 1 155 belägg som har en kombination av uttrycken *några* och *inte* i denna bestämda ordning. För min undersökning beslöt jag att utforma en korpus med 100 belägg, och på basis av detta började jag avgränsa materialet i Språkbanken. Det enklaste sättet för materialbegränsningen skulle ha varit att välja de 100 första eller de 100 sista beläggen i materialet. Karakteristiskt för Språkbanken är ändå att beläggen alltid visas i en alfabetisk ordning, och därför kändes det naturligare att sprida urvalet att gälla hela materialet. Jag delade därmed materialet i tio olika delar med ungefär 100 belägg i varje del. Genom att välja de tio första beläggen av varje del fick jag en egen representativ korpus med 100 belägg.

Dessa 100 belägg innehöll flera komplicerade meningar där kvantitetsuttrycket *några* föregår negationen *inte*. Det fanns till exempel många exempel på meningar där kvantitetsuttrycket *några* förekommer i huvudsats och negationen *inte* i bisats eller tvärtom. Enligt *Svenska Akademiens grammatik* (SAG IV:198) är sådana meningar inte flertydiga eftersom huvudsatsen alltid har räckvidd över bisatsen. Därför har jag utelämnat dessa meningar från undersökningen och koncentrerat mig endast på huvudsatser där kvantitetsuttrycket *några* börjar satsen och negationen *inte* följer senare i samma sats. Valet av kombinationen *några* och *inte* samt den bestämda ordningen mellan dem får sin förklaring i de grammatiska principer som behandlas närmare i den teoretiska bakgrunden. Huvudsaken är ändå att huvudsatser där kvantitetsuttrycket *några* föregår negationen *inte* kan vara flertydiga.

Det viktiga för undersökningen är att dessa flertydiga satser verkligen används i praktiken. Enligt korpusen GP01 i Språkbanken är detta inte något problem för bland de 100 beläggen hittade jag sammanlagt 46 huvudsatser där kvantitetsuttrycket *några* börjar satsen och negationen *inte* följer senare i samma sats. För själva analysen var antalet till och med för stort och därför valdes varannan sats ut. Dessa 23 satser tillsammans med deras språkliga kontexter var ett lämpligt antal för att kvalitativt analysera räckviddsflertydigheterna mellan *några* och *inte*. Den totala undersökningen av räckviddsflertydigheterna kompletteras ännu med material för räckviddsuttrycken *många* och *inte*.

1.2.2 Material för *många* och *inte*

I korpusen GP01 i Språkbanken finns det sammanlagt 1 823 belägg där kvantitetsuttrycket *många* föregår negationen *inte*. Av samma skäl som gäller kvantitetsuttrycket *några* och negationen *inte* är denna ordning mellan *många* och *inte* den enda intressanta för undersökningen; den är egentligen det första kriteriet för att kvantitetsuttrycket *många* och negationen *inte* tillsammans kan förorsaka räckviddsflertydigheter. Det andra kriteriet gäller att *många* och *inte* ingår i en huvudsats där kvantitetsuttrycket *många* börjar satsen och negationen *inte* följer senare i samma sats. För att hitta sådana flertydiga satser i korpusen GP01 i Språkbanken var jag tvungen att avgränsa dess material.

Jag gjorde först detsamma som jag hade gjort med materialet för *några* och *inte*; jag försökte utforma en egen korpus med 100 belägg. Jag märkte ändå att detta inte var tillräckligt för att få med ett nödvändigt antal flertydiga satser för undersökningen. Därför ökade jag storleken av korpusen så att den slutligen bestod av 200 belägg. Idén var att korpusen skulle omfatta det ursprungliga materialet i så stor utsträckning som möjligt. Detta lyckades jag göra genom att dela de totala 1 823 beläggen i tjugo delar, och genom att välja de tio första beläggen i varje del. Sammanlagt blev det 200 belägg som i miniatyr motsvarar det totala materialet.

Dessa 200 belägg innehöll många komplicerade meningar där kvantitetsuttrycket *många* föregår negationen *inte*. Av dessa meningar sökte jag manuellt alla huvudsatser där

kvantitetsuttrycket *många* börjar satsen och negationen *inte* följer senare i samma sats. Sådana huvudsatser hittade jag bara 24 stycken, och därför tog jag dem alla med i undersökningen. Dessa 24 satser och deras språkliga kontexter utgör materialet i en kvalitativ analys, men kvantitativt erbjuder de också viktig information om räckviddsflertydigheterna mellan *många* och *inte*. De kvalitativa och kvantitativa metoder som används i analysen granskas närmare i följande delkapitel.

1.2.3 Metodval

Materialet i denna avhandling är kvantitativt samlat, och det möjliggör kvantitativa inslag även med metoderna. Den kvantitativa metoden bygger på räknebara uppgifter och syftar till översiktliga resultat (Lagerholm 2005:28). I denna avhandling används den främst för att beskriva hur frekventa de flertydiga satserna överhuvudtaget är. Detta ger en helhetsbild av hurdan fenomen som egentligen undersöks. Efter denna avgränsning är undersökningen mest kvalitativ vilket betyder att den erbjuder en djupare närstudie av fenomenet (Lagerholm 2005:28). Rättare sagt baserar sig undersökningen på en grammatisk analys av de satser som teoretiskt kan anses vara flertydiga på grund av sin oklara räckviddsrelation.

Metodiskt finns det två olika sätt att närma sig en grammatisk analys. Detta grundar sig på *Svenska Akademiens grammatik* (SAG I:37) där det konstateras att grammatisk forskning antingen kan vara teoridrivna eller datadrivna. Den teoridrivna strategin utgår från en teoretisk hypotes som sedan testas mot ett språkmaterial. Den datadrivna strategin går däremot i motsatt riktning – från språkligt material till teori. I denna avhandling utgår jag från den teoridrivna strategin även om skillnaden mellan strategierna bara är en gradskillnad. Vilken utgångspunkt man än väljer handlar analysen om att hitta mönster och principer för hur vi konstruerar vårt språk (Lagerholm 2005:73). Källan till denna kunskap är naturligtvis det faktiska språkbruket.

I denna avhandling har jag valt att använda en korpus som källa till det faktiska språkbruket. Enligt Lagerholm (2005:47) kan korpusar vara mycket användbara i ett flertal olika språkvetenskapliga ämnen, till exempel grammatik. Korpus är en stor samling av texter eller transkriberat tal som har gett språkvetare möjligheter att arbeta

med mycket stora material. De flesta korpusar är bearbetade i ett datorprogram som kan utföra olika typer av sökningar för olika syften. Då kan man till exempel kontrollera om det finns vissa ord eller ordkombinationer i ett givet material utan att läsa igenom hela materialet. För att få mer komplex information än ordlistorna kan man också utnyttja korpusarnas möjlighet att arbeta med konkordanser (Lagerholm 2005:49). Syftet med konkordanserna är att ge information om de givna ordens språkliga omgivning, det vill säga om deras kontext. I denna avhandling har jag använt konkordanssökning för att hitta flertydiga satser i deras språkliga kontext.

Dessa flertydiga satser analyserar jag först på satsnivån med hjälp av den grammatiska beskrivning som gäller de olika räckviddsuttrycken och deras räckviddsrelation. Grammatiken kan ändå inte fullständigt förklara dessa räckviddsflertydigheter och därför analyserar jag satserna också på kontextnivån. För analysen av kontexten tillämpas metoder inom textanalys. Enligt Lagerholm (2005:86) är utgångspunkten i textanalysen att det finns mycket information i texter som man vanligtvis inte märker. Därför behöver man så kallade närstudier av texter då detaljerade analyser av språket görs. Antagandet är nämligen att olika ordval, uttryck och konstruktioner kan avslöja något om skribenten, om textens omgivning och mycket annat.

Enligt Hellspong och Ledin (1997:47) finns det inte någon mekanisk metod för att analysera text. Det är själva forskaren som avgör när analysen ger intressanta eller bara triviala resultat. Meningen är att tolka vad man ser och inte förlora helheten ur sikte. Detta gör man lättast genom att utgå från vad man redan vet eller omedelbart inser om det sammanhang som texten fungerar i. Efter detta går analysen fram och tillbaka mellan olika sidor av texten tills det är möjligt att visa hur de viktigaste inslagen hänger ihop. I denna avhandling använder jag textanalys för att visa hur kontexten hänger ihop med tolkningen av de flertydiga satserna.

1.3 Disposition

I avhandlingens inledande kapitel har jag gett en inblick i bakgrunden till ämnet för undersökningen. Dessutom har jag presenterat undersökningens syfte och frågeställning

samt diskuterat de material- och metodval som stöder detta syfte. Nu fortsätter jag med den teoretiska bakgrunden (kapitel 2) där jag knyter undersökningen till en teoretisk referensram och ger definitionerna av de centrala begreppen. Den teoretiska referensramen handlar mestadels om grammatik och grammatiska begrepp som hjälper att förstå hur hela undersökningen är utformad. I slutet av kapitlet presenterar jag också begreppet kontext som hjälper att knyta teorin till praktiken. I analys och resultat (kapitel 3) analyserar jag hur grammatiskt flertydiga satser uttrycks i ett autentiskt språkbruk och hur kontexten påverkar tolkningen av dessa. Kapitlet är tudelat där flertydiga satser med *några* och *inte* samt *många* och *inte* analyseras skilt för sig. I sammanfattning och diskussion (kapitel 4) behandlas de tillsammans i ett större sammanhang där de viktigaste resultaten diskuteras vidare.

2 DEN TEORETISKA BAKGRUNDEN

Språket är alltid mångskiftande och föränderligt, det hör till dess natur (Andersson 1994:172). Det kan dock inte finnas för stora skillnader mellan de olika språkbrukarnas språksystem, om språket ska användas som kommunikationsmedel. I ett samhälle där alla kommunicerar med varandra utvecklas därför ett gemensamt språksystem, som ändå lämnar utrymme för vissa variationer. Grammatikens uppgift är att fånga det gemensamma i olika personers språksystem, utan att glömma språkets unika och mer svåranalyserade uttryck.

I denna avhandling kommer jag att behandla språkliga företeelser på basis av den uppfattning av grammatiken som beskrivs av Andersson (1994). I den teoretiska bakgrunden presenterar jag grammatiska regler som är relevanta för avhandlingen. Jag håller mig till syntax, det vill säga till den del av språkbeskrivningen som redogör för hur språkanvändaren formar meningsfulla meddelanden av olika ordformer (Sjöström 2006:138). Jag börjar med att presentera reglerna för svenskans huvudsats varefter jag beskriver ordföljdsvariationen och granskar de olika faktorer som påverkar vilken ordföljd man väljer i olika sammanhang. På det sättet kommer jag fram till språkets mer unika och svåranalyserade uttryck som grammatiken lämnar utrymme för.

2.1 Centrala principer för svenskans ordföljd

Olika språk hör till olika språkfamiljer beroende på vilket urspråk de har som bakgrund (Andersson 1994:142). Svenskan hör till den indoeuropeiska språkfamiljen vilket betyder att svenskan liknar mer de andra indoeuropeiska språken än till exempel kinesiska och japanska som hör till andra språkfamiljer. Trots dessa skillnader mellan olika språkfamiljer finns det också något gemensamt i alla språk. Det finns nämligen en hel del grammatiska principer som gäller för alla naturliga språk. Dessa principer kallas grammatiska universalier och som exempel kan nämnas möjligheten att hitta sådana grammatiska kategorier som subjekt och objekt i alla språk.

En annan universell regel gäller ordföljden, nämligen ordningen mellan subjektet och objektet (Andersson 1994:142 - 143). I de satser som följer språkets vanligaste ordföljdmönster brukar subjektet stå tidigare än objektet. Verbets placering kan däremot variera ganska mycket, och därför brukar man skilja mellan VSO-språk, SVO-språk och SOV-språk. I VSO-språk placeras verbet först i satsen, i SVO-språk mellan subjektet och objektet och i SOV-språk sist i satsen. Svenskan är ett SVO-språk och följer därmed också de andra ordföljdsreglerna som hör ihop med verbets placering. SVO-språk har vanligen bestämmningar efter sitt huvudord, vilket betyder att man använder till exempel prepositioner, såsom man gör i svenskan. Andra efterställda bestämmningar såsom relativsatser är också vanliga.

Vid sidan av att beskriva språket på basis av ordföljden kan man också göra beskrivningen på basis av ordföljdens funktion i språket. Ordföljden i ett språk kan nämligen analyseras som övervägande satsgrammatisk eller textgrammatisk (Ekerot 1995:66 – 67). Enligt *Svenska Akademiens grammatik* (SAG I:21 – 22) betyder den satsgrammatiska ordföljden att satsdelars och enskilda ords linjära ordning avslöjar vilken relation de har till varandra. Satsdelarna definieras ofta utifrån sin position i satsen vilket betyder att placeringen anger vilken satsdel till exempel en nominalfras är. Utöver att klargöra vad som är subjekt och objekt visar den satsgrammatiska ordföljden också vad som är huvudsats och bisats samt påstående och fråga (Hultman 2004:298 - 299).

Den textgrammatiska ordföljden utgår däremot från den pragmatiska hänsynen till vad talaren antar att lyssnaren känner till och vad talaren vill lyfta fram i det som han eller hon säger (Ekerot 1995:66,70, SAG IV:22). Andréasson (2007:36) tillägger att i språk med den övervägande textgrammatiska ordföljden, såsom finska, definieras satsdelarna ofta morfologiskt, med hjälp av substantivens olika böjningsformer, det vill säga kasus eller verbkongruens; ordföljden behövs inte för att definiera satsdelarna och därför kan ordföljden väljas friare på basis av dess andra uppgifter.

Som Andréasson (2007:35 – 36) påpekar har svenskan ingen verbkongruens, och subjekts- och objektskasus markeras inte på substantiviska led. För att det ändå ska bli tydligt vilket led i satsen som representerar vilken funktion samt vilken språkhandling satsen uttrycker har svenskan starka satsgrammatiska tendenser i sin ordföljd (Ekerot

1995:67). Den allmänna uppfattningen är nämligen att svenskans ordföljd är ganska fast (se t.ex. Hultman 2003:298, Platzack 1998:85, SAG IV:5). Vissa av de satsgrammatiska tendenserna har även ett så starkt inflytande på ordföljden att man inte kan avvika från dem utan att en sats blir ogrammatisk.

Ordföljden i svenskan är alltså relativt hårt reglerad men ändå föreligger det möjligheter till variation (se t.ex. Bolander 2001:163, Jörgensen & Svensson 1987:153, SAG IV:25). Ordföljden har nämligen inte bara en strikt grammatisk betydelse utan har även andra uppgifter; placeringen av de olika satsdelarna hänger också samman med till exempel textlingvistiska regler, satsens tema och rema samt tolkningsunderlättande regler. Även om den primära uppgiften av svenskans ordföljd är att definiera satsdelarna är ordföljden också annars viktig för satsens förståelse. Därför har också svenskan, inom ramen för vad som är grammatiskt enligt satsgrammatiken, möjligheter till en textgrammatiskt motiverad ordföljdsvariation.

I det följande beskriver jag närmare de satsgrammatiska principer som bestämmer ordföljden i svenskans huvudsats. Dessa satsgrammatiska principer hjälper att förstå grundkaraktären av svenskans ordföljd samt underlättar att uppfatta de olika möjligheterna att placera satsdelarna. Å andra sidan är det också väsentligt att beakta de olika textgrammatiska principer som framhäver de andra uppgifterna av svenskans ordföljd; med stöd av den textgrammatiskt motiverade ordföljdsvariationen kan man nämligen ge en hel sats helt olika betydelser eller betydelsenyanser. Dessa textgrammatiska principer presenterar jag senare i delkapitel 2.1.2.

2.1.1 Satsgrammatiska principer

Andréasson (2007:36 – 39) använder följande termer för att presentera de satsgrammatiska principer som gör svenskans ordföljd så fast: V2-mönstret, argumentföljdsmonstret, huvudordsmönstret och negationsmönstret. Det starkaste av dem är V2-mönstret vilket betyder att det finita verbet i en huvudsats inte får föregås av mer än ett led (Andréasson 2007:39, Platzack 1998:89). Svenskans huvudsats verkar basera sig på det här mönstret (Thorell 1973:198) men hur bildas resten av satsen? En

närmare granskning av alla dessa satsgrammatiska principer presenteras genom att konkret beskriva huvudsatsens ordföljd.

2.1.1.1 Huvudsatsens ordföljd

På grund av V2-mönstret och de andra regelbundenheter som svenskans ordföljd uppvisar använder många grammatiker ett så kallat satsschema för att beskriva de prototypiska ordföljderna i svenskan (se t.ex. Andréasson 2007, Ekerot 1995, Andersson 1994, Platzack 1998). Det här satsschemat har utvecklats av den danske lingvisten Paul Diderichsen, och det baserar sig särskilt på V2-mönstret (Platzack 1998:90). Satsschemat är ursprungligen utformat för danskan men det har också framgångsrikt använts vid analysen av svenskan och norskan. I denna avhandling använder jag den version av Diderichsens satsschema som Teleman et al har konstruerat i *Svenska Akademiens grammatik* för att speciellt gälla svenskans huvudsats. I *Svenska Akademiens grammatik* (SAG IV:7) kallas huvudsatsschemat för fa-schemat, det vill säga att det finita verbet föregår adverbialen i mittfältet, och därför använder jag den benämningen här.

Initialfält	Mittfält			Slutfält			
Inledare (Satsbas)	Finit verb	Subjekt	Adverbial	V Infinit verb	V+1 Partikel adverbial	V+2 Objekt m.fl.	V+3 Adverbial m.fl.
Exempel							
1. Åke	har			visat		kunden huset	i dag.
2. Jag	kör				bort	skräpet.	
3. Nu	skulle	Per	nog inte	vilja träffa		någon.	

Figur 1: Fa-schema – rak och omvänd ordföljd (baserat på SAG IV)

Som man kan se i de tre exemplen i fa-schemat har huvudsatsen det finita verbet i andra position. Det gäller både rak (exempel 1 & 2) och omvänd (exempel 3) ordföljd. Ett undantag utgör ja/nej-frågor och uppmaningssatser där det finita verbet inleder hela satsen (Hultman 2003:289, Platzack 1998:89). Även i sådana fall stämmer ordföljden överens med V2-mönstret; det finita verbet föregås inte av mer än ett led.

Den andra satsgrammatiska principen, argumentföljdsmonstret, gäller den inbördes ordningen mellan ett verbs argument, i huvuddrag subjekt och objekt (Andréasson 2007:37). I svenskan tenderar subjekt att placeras före indirekt objekt och indirekt objekt före direkt objekt. Det kan man se bäst i exempel 1 i figuren ovan; tack vare ordföljden vet vi vem som har visat vad och till vem. Exempel 1 följer också den tredje satsgrammatiska principen, det vill säga huvudordmönstret. Med huvudordmönstret menar Andréasson (2007:37 – 38) att huvudordet i svenskan placeras före sina bundna komplement. Därför placeras objekt som *kunden* och *huset* först efter huvud verbet *visat* i exempel 1.

Den sista satsgrammatiska principen gäller var negationen placeras i förhållande till verbet (Andréasson 2007:38 – 39). Enligt negationsmönstret placeras negationen före huvud verbet och i svenskans huvudsatser kan detta mönster följas i satser med delat predikat, som i exempel 3 ovan; där placeras det satsnegerande adverbialet *inte* före huvud verbet *träffa*. Om predikatet inte är delat, det vill säga huvud verbet är det enda verb som finns i satsen (finit verb), råkar två satsgrammatiska mönster i konflikt med varandra. V2-mönstret är starkare än negationsmönstret och därför kan negationen inte stå före huvud verbet, så som i följande sats:

Bronislaw svarar inte.
(Andréasson 2007:39)

2.1.1.2 Ordföljdsvariation i huvudsatsen

Trots de fasta satsgrammatiska principerna i svenskan kan en satsdel ibland placeras på olika ställen i satsen. Till exempel ordningen mellan mittfälsadverbial och subjekt är inte fullt så låst som fa-schemat ger vid handen. Enligt *Svenska Akademiens grammatik*

(SAG IV:19) kan ett mittfältsadverbial placeras framför ett betonat subjekt i mittfältet, något som framgår av följande exempel:

Om allting klaffar reagerar inte revisorerna.

En annan variationsmöjlighet gäller ordningen mellan mittfältsadverbial och objekt. Ett obetonat objekt kan nämligen placeras före mittfältsadverbial i en huvudsats med ett enda verb. Hultman (2003:294) ger ett följande exempel:

Hon kommenterade dem inte.

Hultman (2003:294) ger också ett exempel på placering av de övriga adverbialen, till exempel tids- och rumsadverbial. Sådana adverbial som vanligtvis hör till slutfältet kan ibland placeras på mittfältsadverbialens plats i mittfältet:

Vi har i Stockholm alltid strävat efter låga barnomsorgsavgifter.

Utöver ordföljdsvariationen i mittfältet och slutfältet kan även initialfältet innehålla möjligheter för variation. Initialfältet är egentligen en sådan position som kan innehålla vilket som helst av satsens led (Platzack 1998:90). Det kan vara till exempel subjekt, objekt, slutfältsadverbial eller mittfältsadverbial som fyller initialfältet. Ekerot (1995:77) illustrerar detta med följande formuleringar av en och samma sats:

Du har inte träffat honom än.

Än har du inte träffat honom.

Inte har du träffat honom än.

Honom har du inte träffat än.

På grund av dessa variationsmöjligheter som karakteriserar initialfältet kallar Sjöström (2006:154) initialfältet en variabelposition. Detta innebär att initialfältet spelar en allmänare roll än de andra positionerna i satsen. Om man till exempel vill kommunicera en viss information kan man välja att ge mer prominens åt en viss satsdel genom att placera den i initialfältet. Sådana skillnader i satsernas form som har att göra med prominens styrs av textgrammatiska principer som granskas närmare i följande delkapitel.

2.1.2 Textgrammatiska principer

Även om det finns möjligheter till variation i svenskans ordföljd innebär det inte att det råder en fullständig valfrihet för språkbrukaren (Ekerot 1995:70, Jörgensen & Svensson 1987:153). Då bestäms ordföljden av andra faktorer än bara de satsgrammatiska. Sådana faktorer kan kallas textgrammatiska principer, och *Svenska Akademiens grammatik* (SAG IV:25 – 27) delar dem på följande sätt: temapprincip, räckviddsprincip, tyngdprincip och tydlighetsprincip. Temapprincipen betyder att temat, det som satsen handlar om, vanligen står före remat, det som utsägs om temat. Därför placeras subjektet gärna före objektet i följande exempel (SAG IV:25):

Karl hade aldrig ätit kroppkakor.

Räckviddsprincipen innebär däremot att ett sådant uttryck som har en större räckvidd placeras före ett uttryck med mindre räckvidd. I följande exempel (SAG IV:196) står räckviddsuttrycket *inte* före räckviddsuttrycket *ofta*, vilket betyder att det första uttrycket anger den ram inom vilken det andra uttrycket tolkas:

Han kommer inte ofta hit.
= ' Det är inte så att han ofta kommer hit.'

Tydlighetsprincipen betyder att man undviker ordföljder som är flertydiga, och tyngdprincipens idé är att komplexa och långa satsdelar placeras sent i satsen. I följande exempel (SAG IV:26) är satsen ordnad enligt tyngdprincipen då ett komplext adverbial i form av en bisats har placerats sist i satsen:

spela kvartett i morgon fastän hon är förkyld

Enligt Andréasson (2007:207, 266, 277) är de satsgrammatiska principerna generellt högre rankade än de textgrammatiska. Det kan ändå hända att flera ordföljder är lika grammatiska och då bestämmer de textgrammatiska principerna den ordföljd som väljs för satsen. Ofta samverkar de olika textgrammatiska principerna (Jörgensen & Svensson 1987:154) men visst är de också olika starka. Andréasson (2007:272 – 273) konstaterar

till exempel att om de textgrammatiska principerna kommer i konflikt med varandra är räckviddsprincipen mer dominerande än temapincipen.

I min avhandling utgår jag från att det finns ordföljdsvariation i svenskan. Min utgångspunkt är dock att det finns sådana textgrammatiska principer som på den semantiska nivån avgränsar den syntaktiska ordföljdsvariationen. I denna avhandling är jag mest intresserad av räckviddsprincipen som definierar ordföljden på basis av satsens betydelse och dess tolkning (SAG IV:26). I nästa delkapitel beskriver jag begreppen räckvidd och räckviddsuttryck och fördjupar mig i den räckviddsrelation som råder mellan två olika räckviddsuttryck. Denna räckviddsrelation, som regleras av räckviddsprincipen, kan påverka betydelsen av en hel sats (*Språkriktighetsboken* 2005:263 – 265).

2.2 Räckvidd

Enligt Andréasson (2007:61) används termen räckvidd i språkvetenskapliga sammanhang för att diskutera hur ordningsföljden mellan olika led i en sats påverkar satsens och de olika ledens tolkning. För det mesta används termen för att tydliggöra olika räckviddsrelationer mellan de så kallade räckviddsuttrycken, men ibland används termen också utan att något räckviddsuttryck är inblandat. Då är dess mening att avgränsa vilket språkligt uttryck som modifieras av en bestämning, till exempel ett satsadverbial. I denna avhandling begränsar jag användningen av termen räckvidd till den första beskrivningen där tolkningen av räckviddsuttrycken anger tolkningsramen för hela satsen. Denna definition av termen är också den som presenteras i *Svenska Akademiens grammatik* (SAG I).

Enligt *Svenska Akademiens grammatik* (SAG I:220) är räckvidd en egenskap som bestämmer hur vissa typer av ord, det vill säga räckviddsuttryck, ska tolkas i förhållande till varandra i en sats. Om två så kallade räckviddsuttryck förekommer tillsammans i en sats har det ena normalt större räckvidd än det andra. Huvudregeln är att det räckviddsuttryck som står först i satsen får större räckvidd och anger därmed den ram inom vilken det senare räckviddsuttrycket ska tolkas. Denna tendens kallas för

räckviddsprincipen och i enlighet med de textgrammatiska principerna kan beskrivas som en syntaktisk företeelse grundad på en semantisk relation (Andersson 1994:112).

Andersson (1977:347) använder inte termerna räckvidd och räckviddsprincip utan beskriver samma fenomen som en överensstämmelse mellan semantisk och syntaktisk struktur. Med semantisk struktur menar han den struktur på vilken de semantiska kombinationsreglerna arbetar, och med syntaktisk struktur syftar han på den ytstruktur som den färdiga satsen tycks ha. Enligt Andersson (1977:349, 437) inordnas satsens element i en semantisk hierarki där också olika räckviddsuttryck och deras räckviddsrelation definieras. Den semantiska hierarkin är ganska likartad i alla språk men däremot är det tydligt att alla språk inte har en liknande syntaktisk struktur. Därför måste man också i svenskan kunna inse att det ibland saknas en exakt överensstämmelse mellan den semantiska och syntaktiska strukturen. Så är fallet speciellt i satser med räckviddsuttryck där den semantiska och syntaktiska strukturen avviker från varandra betydligt oftare än vanligt. (Andersson 1977:347 - 348, 427.) Då är det inte bara räckviddsprincipen som kan förklara räckviddsrelationen mellan olika räckviddsuttryck, utan det måste också finnas andra faktorer som bestämmer den semantiska hierarkin mellan räckviddsuttrycken.

Innan jag beskriver vidare de faktorer som påverkar räckviddsuttryckens räckvidd är det väsentligt att definiera de ord och uttryck som ger anledning till att undersöka fenomenet räckvidd. I det följande öppnar jag begreppet räckviddsuttryck och presenterar de språkliga uttryck som kan ha räckvidd. Därefter betraktar jag de olika räckviddsrelationer som kan finnas mellan de olika räckviddsuttrycken. Tolkningen av räckviddsrelationen påverkar tolkningen av hela satsen och därför belyser jag närmare de faktorer som ger en teoretisk tolkningsram för räckviddsrelationerna. Som huvudregel för tolkningen betraktar jag räckviddsprincipen som kompletteras med andra regler för räckviddstolkningen. Inte ens tillsammans är dessa regler allomfattande, vilket slutligen leder till räckviddsflertydigheter som behandlas i delkapitel 2.3.

2.2.1 Räckviddsuttryck

Räckviddsuttryck är uttryck som kan ha räckvidd, det vill säga uttryck som kan ange en tolkningsram för andra räckviddsuttryck (Andréasson 2007:63). I *Svenska Akademiens grammatik* (SAG IV:196) presenteras fyra kategorier av räckviddsuttryck, och de kallas för negation, kvantitetsuttryck, vissa adverbial och hjälpverb. Kvantitetsuttryck kallas också för kvantifikatorer och med dem avser man uttryck för antal och mängder, som till exempel räkneorden och många av den traditionella grammatikens pronomen, till exempel *många*, *några* och *alla* (Andersson 1977:348).

Vid sidan av kvantitetsuttrycken kan även vissa adverbial fungera som räckviddsuttryck (SAG IV:199 – 200). Sådana adverbial är till exempel *bara*, *också*, *ens* och *ens en gång*. Också uttryck med betydelsen 'fortfarande', adverbial som anger varaktighet (*i tre år*) och adverbial som anger tidsåtgång (*på tre år*) klassificeras som räckviddsuttryck. Andréasson (2007:64 - 65) sammanfattar denna klassificering till tre typer av adverbial som potentiellt fungerar som räckviddsuttryck. Två av dem kallas för kvantifierande adverbial och satsadverbial som uttrycker modalitet. Som exempel på kvantifierande adverbial nämns adverbialen *ofta*, och som exempel på satsadverbial som uttrycker modalitet nämns adverbialen *kanske*. Enligt Andréasson (2007:64) motsvarar adverbialen *kanske* det modala hjälp verbet *kunna*, som också kan fungera som räckviddsuttryck. De andra hjälpverb som kan klassificeras som räckviddsuttryck är till exempel *få*, *behöva* och *ska* (SAG IV:201).

Den tredje gruppen i Andréassons (2007:65) klassificering av adverbial som fungerar som räckviddsuttryck är negerande satsadverbial. I *Svenska Akademiens grammatik* (SAG IV:195) behandlas de negerande satsadverbialen inte i samband med de andra adverbialen utan de bildar en egen kategori bland räckviddsuttryck, kallad för negation. Negationen i sig är ett kraftfullt uttryck som radikalt förändrar betydelsen på omgivande formuleringar (*Språkriktighetsboken* 2005:261). Därför är negationen också ett kraftfullt räckviddsuttryck och i *Svenska Akademiens grammatik* (SAG IV:195-196) används den närmast som jämförelseobjekt för de andra räckviddsuttrycken; det är oftast just negationen som är det andra räckviddsuttrycket i satser där räckviddsrelationen mellan två olika räckviddsuttryck spelar en avgörande roll för satsens tolkning.

2.2.2 Räckviddsrelation

Räckviddsrelationen mellan räckviddsuttryck grundar sig huvudsakligen på räckviddsprincipen. Enligt *Svenska Akademiens grammatik* (SAG IV:26) innebär räckviddsprincipen att det räckviddsuttryck som står tidigare i satsen vanligen har räckvidd över det senare räckviddsuttrycket. Då anger det tidigare uttrycket den ram inom vilken det senare uttrycket ska tolkas. Följande exempel ur *Språkriktighetsboken* (2005:266) belyser denna princip:

Jag har bara inte köpt boken. / Jag har inte bara köpt boken.

Ordningen mellan räckviddsuttrycken *bara* och *inte* är det som skiljer satserna från varandra. Denna skillnad i ordföljden påverkar tolkningen av räckviddsrelationen vilket i sin tur påverkar tolkningen av hela satsen. I den första satsen anger adverbialet *bara* tolkningsramen för negationen *inte* medan adverbialet i den andra satsen tolkas utifrån negationens räckvidd. Detta leder till att boken i det första fallet inte har blivit köpt medan boken i det andra fallet faktiskt har blivit köpt.

Så här enkel är räckviddstolkningen inte alltid eftersom räckviddsprincipen har många undantag (SAG IV:26). Räckviddsrelationen kan framgå av sammanhanget eller den kan tydliggöras med betoningen. Med betoning framhävs vissa delar av satsen på bekostnad av andra, och därför kan man till exempel betona det räckviddsuttryck som man vill ge stor räckvidd (Andréasson 2007:66, Gårding & Kjellin 1998:28). Detta gör det möjligt att kringgå räckviddsprincipen ibland. Å andra sidan är räckviddsprincipen inte heller den enda faktorn som bestämmer räckviddsrelationen. Det finns också andra regler som påverkar räckviddstolkningen, bland annat sådana som hänger ihop med de enstaka räckviddsuttrycken.

Enligt *Svenska Akademiens grammatik* (SAG IV:197) står kvantitetsuttrycket med total eller generaliserande betydelse normalt inom negationens räckvidd – oberoende av ordningsföljden mellan dem. De två följande satserna betyder således samma sak, negationen har den största räckvidden i båda satserna.

{Varje dag/Överallt/Alltid} kunde vi inte leka.
Vi kunde inte leka {varje dag/överallt/alltid}.
(SAG IV:197)

I det här fallet gäller inte räckviddsprincipen och så gör det inte heller i ett antal andra fall. Adverbialen *än(nu)* tar till exempel negationen alltid inom sin räckvidd, oavsett om det står före eller efter negationen i satsen. Detta belyses i följande exempel (SAG IV:199) där den första tolkningen av satsen är den enda möjliga:

Han är inte tjänstledig än.
= 'Det är fortfarande så att han inte är tjänstledig.'
≠ 'Det är inte så att han är tjänstledig fortfarande.'

I de föregående exemplen behöver man inte räckviddsprincipen för att definiera räckviddsrelationen mellan räckviddsuttryck. Ibland är det själva räckviddsuttrycken som bestämmer hurdan räckviddsrelation de har i förhållande till varandra. Denna tendens underlättar räckviddstolkningen i fråga om några räckviddsuttryck men gäller inte dem alla. Vid sidan av räckviddsprincipen och de särskilda egenskaper som vissa räckviddsuttryck har måste man då också ta hänsyn till olika konstruktioner på satsnivån som har en inverkan på räckviddstolkningen. Satsstrukturen påverkar räckviddsrelationen speciellt genom valet av att använda passiv konstruktion istället för aktiv konstruktion och genom att använda egentligt subjekt istället för ordinärt subjekt.

Enligt *Svenska Akademiens grammatik* (SAG IV:380) väljer man passiv konstruktion när man vill ge stor räckvidd till ett led som i den aktiva satsen skulle ha stått som objekt eller adverbial. Genom att ha funktion som subjekt i den passiva satsen får ledet normalt större räckvidd än de andra räckviddsuttrycken eftersom det står och tolkas tidigare i satsen. Följande exempel (SAG IV:380) belyser hur räckviddsrelationen mellan *två* och *varenda* förändras i enlighet med att räckviddsuttrycket *två* placeras i subjekt eller i objekt:

Två orsbor intervjuades av varenda kursdeltagare.

= 'Två bestämda orsbor blev intervjuade av varenda kursdeltagare.'

Varenda kursdeltagare intervjuade två orsbor.

= 'Varenda kursdeltagare intervjuade två orsbor, vilka som helst.'

Som vi kan se i exemplet har ett subjekt gärna större räckvidd i förhållande till ett följande räckviddsuttryck. Detta gäller enbart det ordinära subjektet för det egentliga subjektet kan inte ha räckvidd över andra räckviddsuttryck (SAG IV:69). Väljer man således att använda det egentliga subjektet väljer man också att ge uttrycket liten räckvidd (SAG III:403). Om satsen innehåller till exempel en negation står det egentliga subjektet inom negationens räckvidd oberoende av vilket uttryck som står tidigare i satsen. I följande exempel (SAG III:403 – 404) konkretiseras skillnaden mellan att använda det egentliga subjektet och det ordinära subjektet:

Många läkare arbetar det inte här.

= 'Det arbetar inte många läkare här' dvs. 'Det är inte många läkare som arbetar här'

Många läkare arbetar inte här.

= 'Det är många läkare som inte arbetar här'

I den första exempelsatsen står det egentliga subjektet inom negationens räckvidd medan det ordinära subjektet i den andra exempelsatsen har räckvidd över negationen, åtminstone i teorin. I praktiken kan den andra satsen med det ordinära subjektet också tolkas på samma sätt som den första satsen med det egentliga subjektet (SAG III:404). Utöver att läsa satsen på det sättet att 'det är många läkare som inte arbetar här' kan man även läsa satsen så att 'det inte är många läkare som arbetar här'. Kontexten kan hjälpa att hitta ledtråd till den rätta räckviddstolkningen men på satsnivån är denna konstruktion ett exempel på de räckviddsflertydigheter som inte heltäckande kan förklaras med de grammatiska regler som gäller räckviddsrelationen.

2.3 Räckviddsflertydigheter i skrift

Räckviddsflertydigheter uppstår när räckviddsrelationen är oklar, det vill säga när ordföljden inte entydigt avgör vilket räckviddsuttryck som har den största räckvidden i

satsen. Detta gäller i synnerhet uttryck för kvantitet och negationer. Andréasson (2007:66) ger ett exempel:

Några doktorander kommer inte på konferensen.

Satsen kan antingen tolkas så att 'det i mängden doktorander finns ett antal som inte kommer på konferensen' eller att 'det inte finns några doktorander, det vill säga inga doktorander som kommer på konferensen'. I den första tolkningen har kvantitetsuttrycket *några* räckvidd över *inte* medan negationen *inte* i den andra tolkningen har räckvidd över *några*. I talat språk kan man vanligen göra den rätta räckviddstolkningen med hjälp av satsens prosodi, vilket betyder att räckviddsflertydigheter oftast förekommer i skrift. Då är det kontexten och den allmänna kunskapen om världen som kan ge ledtråd till tolkningen om själva satsen förblir flertydig.

2.3.1 Räckviddsuttryck som orsakar räckviddsflertydigheter

Ordet *inte* är ett sätt att uttrycka negation likaväl som ordet *några* är ett exempel på uttryck för kvantitet. Ordet *några* är egentligen ett allmänt indefinit pronomen som utgör en av de kategorierna som *Svenska Akademiens grammatik* (SAG IV:196-198) har för kvantitetsuttryck. De två andra kategorierna kallas grundtal eller kvantitetspronomen och kvantitativa adverb som avser obestämd myckenhet, samt kvantitetspronomen och kvantitativa adverb med total eller generaliserande betydelse. Utöver grundtal är de ord som avser obestämd myckenhet till exempel *många*, *mycket* och *ofta*. De ord som har en total eller generaliserande betydelse är bland annat *alla*, *hela* och *varje*. Dessa sistnämnda kvantitetspronomen *alla*, *hela* och *varje* verkar vara mycket tydliga att tolka, speciellt intill negation. Enligt *Svenska Akademiens grammatik* (SAG IV:197) står kvantitetsuttryck med total eller generaliserande betydelse normalt inom negationens räckvidd, oberoende av ordföljden.

De två andra kategorierna av kvantitetsuttryck kan däremot orsaka räckviddsflertydigheter i satsen; i samband med negationen kan ordföljden inte alltid visa vilken räckviddsrelation som finns i satsen (SAG IV:196-198). På grund av denna

möjlighet för flertydighet är det fruktbart att betrakta dessa kategorier noggrannare. För vidare granskning har jag valt ett allmänt indefinit pronomen (*några*) och ett kvantitetspronomen som avser obestämd myckenhet (*många*). Vidare ska också negationen granskas. Negationen kan uttryckas på många olika sätt men jag har valt att hålla mig till ordet *inte*, som är den vanligaste negationen i svenskan (*Språkriktighetsboken* 2005:261).

Negationen *inte* behandlas i följande delkapitel varefter jag betraktar avhandlingens andra räckviddsuttryck, de valda kvantitetsuttrycken *några* och *många*. Sedan presenterar jag olika räckviddsrelationer mellan dessa räckviddsuttryck och diskuterar de olika räckviddsflertydigheter som kan finnas mellan dem. I detta sammanhang diskuterar jag också tolkningen av oklara räckviddsrelationer och lyfter fram några hjälpmedel som kan göra tolkningen av flertydiga satser lättare.

2.3.1.1 Negationen *inte*

Till sin form, det vill säga till sin ordklass är negationen *inte* ett adverb, och i satsen fungerar negationen som satsadverbial. Betecknande för satsadverbialen är att de modifierar hela satsens innehåll; med satsadverbialen anger man till exempel om satsen är sann eller inte, och om det nämnda sakförhållandet bedöms som bra eller inte (SAG IV:84, Platzack 1998:165). Dessutom kan satsadverbialen negera satsinnehållet i övrigt (SAG I:222).

På grund av sin negerande funktion i satsen bildar negationen en egen undergrupp bland satsadverbialen. Negationen *inte* hör således till de negerande satsadverbialen vilket ger negationen den egenskapen att den är en integrerad del av satsens betydelse (SAG IV:84,191). Andra satsadverbial kan skiljas från satsen utan att satsens betydelse förändras men med det negerande satsadverbialen är det inte möjligt; när en sats är negerad får den i princip en kontradiktorisk betydelse jämfört med dess icke-negerade motsvarighet. Det negerande satsadverbialen kan visserligen också negera en satsdel i satsen, t.ex. *en ännu inte helt färdig tavla*, men då är det frågan om lednegation, inte satsnegation (SAG IV:171,193). Denna avhandling gäller enbart satsnegerande

adverbial, det vill säga sådana negerande satsadverbial som har betydelse för hela satsen.

Det satsnegerande adverbialet negerar alltså satsen i sin helhet vilket i allmänhet betyder att den negerade propositionen är sann i alla de situationer där dess icke-negerade motsvarighet är falsk:

Min cykel är inte svart.

= 'Det är inte sant att min cykel är svart.'

(SAG IV:191)

Också andra bibetydelser är möjliga för det satsnegerande adverbialet men den antydda linjen är att det satsnegerande adverbialet negerar hela satsen på det sättet att det inte kan skiljas från satsen utan att satsens betydelse förändras helt och hållet (SAG IV:191 – 193).

Enbart existensen av det satsnegerande adverbialet är ändå inte den enda faktorn som kan förändra betydelsen i en sats. Också olika placeringar av det satsnegerande adverbialet kan ge olika betydelsenyanser för den sats som det ingår i (*Språkriktighetsboken* 2005:264). Vanligtvis placeras negationen sist i mittfältet, sist av alla satsadverbialen i fa-schemat (SAG IV:6,90). Några modala satsadverbial och fokuserande adverbial kan placeras efter det satsnegerande adverbialet, och också annars kan det finnas något slags variation mellan det satsnegerande adverbialet och andra satsdelar i mittfältet (SAG IV:92, 158,171 – 175).

Utöver mittfältet kan negationen placeras också i initialfältet som enligt Platzack (1998:90) är en sådan position som inte är reserverad för en viss satsdel. I stort sett kan vilken satsdel som helst inleda en huvudsats och därför är positionen öppen även för det satsnegerande adverbialet. I initialfältet kan det satsnegerande adverbialet bland annat placeras prefokalt vid fraser med vissa kvantitetspronomen eller kvantitativa adverb:

Inte någonting förstår jag när han pratar.

(SAG IV:173)

Denna placering i initialfältet är speciellt intressant när det gäller räckviddsrelationen mellan negationen *inte* och kvantitetsuttrycken *några* och *många*.

2.3.1.2 Kvantitetsuttrycket *några*

Enligt *Svenska Akademiens grammatik* (SAG II:411 – 413) är kvantitetsuttrycket *några* ett allmänt indefinit pronomen vilket betyder att det anger approximativ kvantitet utan att kunna kompareras eller bestämmas av gradadverbial. Grundformen av det allmänt indefinita pronomenet är *någon* som har kvantitetsbetydelsen 'mer än ingen(ting)'. Pronomenet *några* används i pluralis, och det är den form av det allmänt indefinita pronomenet som jag har valt att undersöka i denna avhandling. Anledning till valet baserar sig på olika grammatikböcker där det ofta är just denna pluralform som förekommer i de flertydiga satserna (se Andersson 1977, Andréasson 2007, *Språkriktighetsboken* 2005). Ytterligare former av det allmänt indefinita pronomenet är *något*, *någonting* och *någondera* (SAG II:413).

I pluralis anger det allmänt indefinita pronomenet *några* ett relativt litet antal (SAG II:416). Jämfört med myckenhetspronomenet *få* som betecknar ett litet antal i kontrast mot ett större, anger *några* ett litet antal som kontrasterar mot ett ännu mindre. Det beror på situationen vad som är ett relativt litet antal, men ofta är det ett antal om 3-5 referenter som pronomenet *några* betecknar. Detta illustreras i följande exempel ur *Svenska Akademiens grammatik* (SAG II:416):

Han har några kor i lagården.

Å andra sidan är det typiskt för det allmänt indefinita pronomenet *några* att det ofta används med starkt försvagad kvantitetsbetydelse (SAG II:411). Detta gäller speciellt när pronomenet *några* förekommer i en sats som är negerad, interrogativ, generisk eller hypotetisk. Till skillnad från det föregående exemplet säger pronomenet *några* i så fall ingenting om antalets storlek. I följande exempel belyses bruket av pronomenet *några* utan sin egen kvantitetsbetydelse (SAG II:419, 421):

Köpte du några pennor? – Ja, två (tusen), det räcker väl?
Jag har inte några föräldrar i livet.

Med eller utan egen kvantitetsbetydelse förekommer det allmänt indefinita pronomenet *några* i indefinita nominalfraser (SAG II:414 – 415). *Några* kan också fungera som gradadverbial vid verb, adjektiv och adverb, men i den här avhandlingen betraktas pronomenet bara i nominalfraser. I den indefinita nominalfrasen kan pronomenet *några* ha en attributiv eller en nominal funktion. Detta betyder att pronomenet *några* kan antingen inleda eller utgöra en indefinit nominalfras. När pronomenet inleder en indefinit nominalfras har det en attributiv funktion vid substantiv i obestämd form:

några (andra) (sådana) (präktiga) middagar
(SAG II:414)

I en nominal funktion som indefinit nominalfras står pronomenet *några* ensamt i nominalfrasen och betecknar animat referent:

Kommer det några i dag, tror du?
(SAG II:414)

I exempelsatsen fungerar pronomenet *några* som egentligt subjekt, men i andra satser kan det också fungera som ett ordinärt subjekt eller objekt (Hultman 2003:204, SAG III:11). Detta är en sak som förenar pronomenet *några* och det andra kvantitetsuttrycket *många*.

2.3.1.3 Kvantitetsuttrycket *många*

Kvantitetsuttrycket *många* är också ett kvantitativt pronomen men hör till en annan undergrupp än pronomenet *några*. Kvantitetsuttrycket *många* kategoriseras till myckenhetspronomen – en grupp av pronomen som anger antingen antal eller dividuativ mängd på en skala från liten till stor kvantitet (SAG II:404). Myckenhetspronomenet *många* anger antal och används på den ändan av skalan där högre grad ligger i riktning från nollvärdet. Med andra ord anger pronomenet *många* ett stort antal, ett begrepp som alltid måste tolkas i sitt sammanhang. För det mesta

hänvisar pronomenet *många* till ett antal som överträffar vad man skulle kunna anse som normalt i sammanhanget. Detta antal kan ännu specificeras med de olika gradadverbial som myckenhetspronomenet *många* kan ta som bestämmningar. Följande exempel ur *Svenska Akademiens grammatik* (SAG II:397) illustrerar hur antalet *många* ändrar sin betydelse enligt sina bestämmningar:

Här finns {ganska/så/tillräckligt/alltför/lagom/väldigt/extra/lika} många stugor.

Som exemplet visar förekommer myckenhetspronomenet *många* och dess bestämmningar i en indefinit nominalfras. Pronomenet kan också ingå i en definit nominalfras men i denna avhandling betraktas pronomenet bara i indefinita nominalfraser. Skillnaden är att pronomenet i en definit nominalfras föregås av ett definit attribut medan det inte gör det i en indefinit nominalfras (SAG II:398 – 399). Följande exempel (SAG II:398 – 399) illustrerar hur myckenhetspronomenet *många* först förekommer i en definit nominalfras och därefter i en indefinit nominalfras:

de många alltmera raffinerade råvarorna i födan
många andra västeuropeiska länder

I båda fraserna har myckenhetspronomenet *många* en attributiv funktion vilket betyder att pronomenet fungerar som attribut vid substantiv i pluralis. Pronomenet kan också ha en nominal funktion då det används självständigt om animata referenter. Detta framgår av följande exempel (SAG II:402):

I dag är det många som tvivlar.

I detta exempel fungerar nominalfrasen *många* som egentligt subjekt men den kan också fungera som ett ordinärt subjekt eller objekt. Identifiering av satsdelsfunktionen är mycket betydelsefullt när man börjar betrakta räckviddsrelationen mellan negationen *inte* och kvantitetsuttrycken *några* och *många*.

2.3.2 Räckviddsrelation mellan *några* och *inte*

När negationen *inte* står tidigare i satsen än kvantitetsuttrycket *några* tolkas kvantitetsuttrycket som stående inom negationens räckvidd. Kvantitetsuttrycket förlorar sin egen kvantitetsbetydelse och tolkas tillsammans med negationen som 'inga' (SAG II:418). I följande exempel använder *Svenska Akademiens grammatik* orden *inte* och *någonting* för att beskriva denna räckviddsrelation. Ordet *någonting* är en annan böjningsform av pronomenet *någon*:

Inte någonting hann vi göra. / Vi hann inte göra någonting.

= 'Det var inte så att vi hann göra någonting.'

(SAG IV:197)

I exemplet tolkas negationen före kvantitetsuttrycket vilket betyder att negationen negerar hela satsen. Därför är det också möjligt att ersätta kombinationen *inte* och *någonting* med ett i sig negerande kvantitativt uttryck *ingenting*. (SAG IV:198). Då kan man skriva den första satsen i exemplet på följande sätt:

Ingenting hann vi göra.

(SAG IV:197)

I den andra satsen *vi hann inte göra någonting* är ersättningen med *ingenting* däremot inte möjlig eftersom en negerad bestämning inte kan stå senare i satsen än på det satsnegerande adverbialets plats i mittfältet (SAG IV:20). Satsen **vi hann göra ingenting* skulle därmed vara satsgrammatiskt felaktig och därför splittras det negerande kvantitativa uttrycket i *inte* och *någonting*.

Med den omvända ordningen mellan räckviddsuttrycken *inte* och *någonting* är det inte heller möjligt att använda det negerande kvantitativa uttrycket *ingenting*. Detta gäller antagandet att kvantitetsuttrycket har räckvidd över negationen. På grund av sin tidiga placering i satsen kan kvantitetsuttrycket bevara sin egen kvantitetsbetydelse, och tolkas som 'mer än ingenting' (SAG II:416). Kvantitetsuttrycket befinner sig utanför negationens räckvidd och därför negerar negationen bara resten av satsen, istället för hela satsen (Andréasson 2007:65):

Någonting här låter inte som det ska.

=’Det gäller för någonting här att det inte låter som det ska.’

(SAG IV:198)

Enligt räckviddsprincipen följer man den föregående räckviddstolkningen, men i verkligheten är det inte riktigt lika enkelt (*Språkriktighetsboken* 2005:265). Även om kvantitetsuttrycket placeras före negationen kan satsens betydelse tolkas på det sättet att negationen har räckvidd över kvantitetsuttrycket. Enligt *Svenska Akademiens grammatik* (SAG IV:197) gäller denna tolkning speciellt när kvantitetsuttrycket ingår i, eller utgör, ett led som inte är subjekt eller när det är subjekt i en passiv sats eller vid ett verb som vanligen står med egentligt subjekt. I följande exempel (SAG IV:197) ingår kvantitetsuttrycket *några* i objektet *några elever* och därför tolkas det helst som stående inom negationens räckvidd:

Några elever har jag inte besökt.

=’Det är inte så att jag har besökt några elever.’

För att satsen skulle få den andra räckviddstolkningen behöver kvantitetsuttrycket *några* en viss betoning i satsen (SAG IV:198). Dessutom får kvantitetsuttrycket inte kontrasteras mot något annat i sammanhanget (*Språkriktighetsboken* 2005:265 - 266). Om man först beskriver alla de människor som man har besökt, till exempel lärarna och föräldrarna, blir det klart att det är just eleverna som människogrupp som inte har besökts. Detta leder till att satsen får betydelsen att inga elever har besökts. En sådan förklaring kan man inte ge på basis av den enstaka satsen, för vidare tolkning behöver man se satsen i sitt sammanhang. Dessutom kan man inte heller få någon hjälp av satsens betoning eftersom den vanligtvis inte markeras i skrift (Gårding 1974:12). På satsnivån kan det därför förekomma räckviddsflertydigheter mellan negationen *inte* och kvantitetsuttrycket *några*. Detta illustreras bäst i den följande satsen där betoning på ordet *några* leder till den första tolkningsmöjligheten och betoning på ordet *tågloffare* leder till den andra tolkningsmöjligheten:

Några tågloffare kommer inte att få sitta här.

a. =’Det finns några tågloffare som inte kommer att få sitta här.’

b. =’Det finns inte några tågloffare som kommer att få sitta här.’

(*Språkriktighetsboken* 2005:265)

Slutligen är det kontexten som avslöjar att det i sammanhanget också finns någon annan typ av resenärer, och att det är just *tågluffare* som grupp som lyfts fram bland dem:

De flesta förstaklassresenärer får sittplats, men några tågluffare kommer inte att få sitta.

(Språkriktighetsboken 2005:265)

I nästa delkapitel betraktas i vilka situationer den kontextuella tolkningen behövs för att klargöra räckviddsrelation mellan negationen *inte* och kvantitetsuttrycket *många*.

2.3.3 Räckviddsrelation mellan *många* och *inte*

När negationen *inte* placeras som fokuserande adverbial framför kvantitetsuttrycket *många* har negationen alltid räckvidd över kvantitetsuttrycket (SAG IV: 196). Negationen tolkas så att ett lägre antal än det som kvantitetsuttrycket anger avses. Kvantitetsuttrycket *många* förlorar därmed sin stor kvantitet och tolkas snarare som *få*:

Inte många brev blev avsända.

= 'Det var inte så att många brev blev avsända.'

(SAG IV:196)

Samma räckviddstolkning gäller också när negationen *inte* står i mittfältet och kvantitetsuttrycket *många* står senare i satsen:

Han har inte läst många brev.

= 'Det är inte så att han har läst många brev.'

(SAG IV:196)

Den omvända räckviddsrelationen är vanligast när negationen och kvantitetsuttrycket står i en annan ordning. När kvantitetsuttrycket *många* kommer tidigare i satsen än negationen *inte* har det ofta negationen inom sin räckvidd (SAG IV:197). Detta betyder att satsen verkligen handlar om ett stort antal, så som det illustreras i följande exempel (SAG IV:197):

Många brev skickade vi inte i väg.

= 'För många av breven gäller det att vi inte skickade i väg dem.'

I exemplet har man ändrat den naturliga ordföljden i satsen genom att placera objektet före subjektet. Detta har man gjort för att ge kvantitetsuttrycket *många* en större räckvidd. En annan möjlighet att framhäva denna räckviddstolkning är att välja en passiv konstruktion. Passiv används ofta när det led som i den aktiva satsen skulle ha stått som objekt ska ha stor räckvidd (SAG IV:380). I följande exempel (SAG IV:380) har satserna helt olika räckviddstolkningar beroende på den passiva eller aktiva konstruktionen:

Många böcker lästes inte av fattigt folk på den tiden.

= 'Det fanns många böcker som fattigt folk inte läste på den tiden.'

Fattigt folk läste inte många böcker på den tiden.

= 'Fattigt folk läste få böcker på den tiden.'

Anledningen till att kvantitetsuttrycket *många* i den första satsen har en större räckvidd är att det fungerar som subjekt i den passiva konstruktionen. Detta beror på att ett ordinärt subjekt gärna har större räckvidd i förhållande till en följande negation (SAG IV:69). Egentligt subjekt är ett undantag vilket betyder att kvantitetsuttrycket *många* alltid står inom negationens räckvidd om det har funktion som egentligt subjekt. Då spelar det ingen roll att kvantitetsuttrycket *många* kommer tidigare i satsen:

Många studenter kom det inte till föreläsningen.

= 'Det var inte många studenter som kom till föreläsningen.'

(SAG IV:69)

Samma räckviddstolkning är i princip möjlig även om kvantitetsuttrycket *många* fungerar som ett ordinärt subjekt. Negationen kan alltså ha kvantitetsuttrycket inom sin räckvidd även om den står senare i satsen. Då behöver kvantitetsuttrycket stå i fundament och därutöver ha stark betoning. I följande exempel är det ordet *många* som har den starka betoningen (SAG IV:196):

‘Många brev blev inte avsända.

= 'Det var inte så att många brev blev avsända.'

I skrift är det nästan omöjligt att veta om kvantitetsuttrycket *många* har en stark betoning eller inte. Detta förorsakar räckviddsflertydigheter mellan negationen *inte* och kvantitetsuttrycket *många* eftersom samma sats lika väl kunde tolkas så att kvantitetsuttrycket har räckvidd över negationen. Då gäller det alltså för många av breven att de inte blev skickade.

På basis av den allmänna kunskapen om omvärlden är den naturligaste tolkningen av en flertydig sats ofta otvivelaktig, men många kan också välja den andra tolkningen. Detta betyder att det slutligen är kontexten som avslöjar den rätta räckviddstolkningen i sammanhanget. Enligt Andersson (1977:353) korrelerar kontexten ofta med den naturliga tolkningen men ibland kan en i isolering naturlig tolkning förefalla högst onaturlig om satsen sätts i en ovanlig kontext. Därför kan kontextens signifikans inte negligeras. I nästa delkapitel ägnar jag mig mer åt kontexten och granskar hur text utformas i allmänhet. På det sättet försöker jag förklara kontextens roll i tolkningen av en flertydig sats.

2.4 Tolkning av kontext

Språket är inte en teoretisk abstraktion utan får liv i och med att det används (Dahllöf 1999:34). Genom användningen får språkliga uttryck en fysisk form och en konkret koppling till språkbrukarna och de saker som påverkar dem. De språkliga uttrycken uppträder därmed i ett språkligt, personligt och sakligt sammanhang som kallas kontext. Enligt Sjöström (2006:200) beskriver kontexten den omgivning som språket anpassas till och som kommer att bidra till tolkningen av de språkliga uttryck som används. Det är klart att kontexten inte kan beskriva hela omgivningen – allt kan ju inte nämnas. Därför innehåller kontexten ett urval av allt det som finns att omtala (Hellspong & Söderberg 1975:110). Detta påverkar tolkningen av kontexten som bygger på ett samspel mellan vad man ser och vad man vet. Enligt Platzack (1973:37 – 39) kan man till och med jämställa tolkningsprocessen med en gissningslek där läsaren först uppställer och sen testar sina hypoteser om det meddelande han eller hon håller på att tolka. Denna tolkningsprocess granskas närmare i delkapitel 2.4.2 men först lägger jag grunden till kontexten, det som hela tolkningen handlar om.

2.4.1 Kontextens omfång

Enligt Hellspong och Ledin (1997:49) betyder ordet *kontext* bokstavligen 'tillsammans med texten'. Detta är en viktig definition av ordet eftersom den bygger på tanken att allt som skrivs måste ses i sitt sammanhang. Utan kontext har en text bara en möjlig mening som inte blir fullbordad förrän den möts av en bestämd språkbrukare i ett bestämt läge. Föremål, människor eller händelser i världen har således inte någon fast, slutgiltig eller sann mening utan betydelsen skapas alltid i ett sammanhang, i relation till något (Malmio 2009:9 – 10). I denna avhandling relateras text särskilt till situationskontexten och kulturkontexten som till exempel hjälper läsaren att förklara varför en text har kommit till och varför den ser ut som den gör (Hellspong & Ledin 1997:49)

När man betraktar situationskontexten är det väsentligt att identifiera situationens verksamhet, deltagare och kommunikationssätt (Hellspong & Ledin 1997:50 – 54). En verksamhet är knuten till en tid och plats men den kan också hänga ihop med en viss social aktivitet eller en viss diskurs. Dessutom har verksamheten alltid något syfte som bestämmer varför en text överhuvudtaget har skrivits. Verksamhetens syfte sammanhänger med textsyftet som vidare påverkar de kommunikationssätt som används i situationen. Det finns till exempel olika språkbruk eller koder som texten kan utnyttja för att nå sina läsare. Slutligen har också läsaren en inverkan på situationskontexten för olika läsare förhåller sig till en text på olika sätt efter sin särskilda mottagarroll. Naturligtvis är det också viktigt för läsaren att veta vem som i vilken roll ansvarar för texten. Även den relation som deltagarna har till varandra hör som en viktig del till situationskontexten.

Enligt Hellspong och Ledin (1997:58) färgas situationskontexten alltid av en vidare kulturkontext som omger den. Kulturen ger de övergripande förutsättningarna för en text eftersom den bestämmer vårt sätt att leva, tänka och verka inom ett visst område under en viss period; att tala svenska innebär till exempel att man delvis påverkas att inta vissa tankesätt, attityder och värderingar (Sjöström 2006:231). En sådan idévärld beror på den andliga kulturen som enligt Hellspong och Ledin (1997:59) är en sida av kulturkontexten. Den andra sidan är den materiella kulturen och den tredje är den sociala organisationen. Den materiella kulturen handlar om de olika redskap och tekniker människor använder i sin livsföring, och den sociala organisationen innebär de

historiskt framvuxna handlingsmönster som påverkar människornas liv i ett visst samhälle. Denna sista aspekt är en viktig del av kulturkontexten för den bestämmer i hög grad vilka situationskontexter som kan uppträda; tidningsläsning förutsätter till exempel att det finns individer som har tid och lust att hålla sig informerade i allmänna frågor. Denna aspekt av kulturkontexten förmedlas även till enskilda texter och hjälper läsaren att lägga grunden till hur dessa texter ska tolkas.

2.4.2 Tolkningsprocess

Den gemensamma kulturkontexten och situationskontexten mellan deltagarna leder till att språkligt umgänge i hög grad bygger på det som de inblandade stillatigande accepterar och tar för givet (Dahllöf 1999:155). Sådant som deltagarna vet att de är överens om behöver inte uttalas. I många sammanhang ligger det alltså en talande tystnad, eller också står det självklara skrivet mellan raderna. I skrift är detta mer riskabelt än i samtal eftersom eventuella missförstånd inte omedelbart kan klaras upp. I princip kan man ändå lita på att människor handlar rationellt, att de har en föreställning om vilka konsekvenser olika handlingssätt kan få (Dahllöf 1999:156). Därför skriver människor inte slumpvis utvalda sanningar utan har komplicerade skäl till att skriva som de gör. En princip är att man bara påpekar viktiga, anmärkningsvärda fakta. Om det till exempel rapporteras i en nyhetsnotis att två personer har blivit lindrigt skadade i en olycka så antas det vanligen att det inte har hänt något mer allvarligt (Dahllöf 1999:155). Enligt den här principen som betonar det viktiga i texten skulle man inte låta bli att meddela om någon hade dött i olyckan.

Att lita på skribentens rationalitet och strävan efter att samarbeta är ett sätt att tolka kontexten. Om detta inte räcker till för att klargöra möjliga flertydigheter i texten kan man granska kontexten även noggrannare. Som Hellspong och Söderberg (1975:80) påpekar är den första förutsättningen för att kontexten ska leda fram till den avsedda betydelsen att läsaren känner till att den aktuella betydelsen hos ett ord, en grammatisk konstruktion eller en sats existerar. När en flertydig sats bara är känt i en annan betydelse är det säkert att den förorsakar missuppfattning. Därför är det en god regel för läsaren att mer eller mindre systematiskt tänka igenom de olika betydelser som den

flertydiga satsen kan ha; då förminskas risken att glömma bort det aktuella betydelsealternativet. Därpå kan man undersöka kontexten för att finna ut vilket av alternativen som skrivaren antagligen har haft i åtanke. Enligt Hellspong och Söderberg (1975:79, 82) kan man göra detta genom att hämta viktiga upplysningar ur skrivarens tidigare yttranden. Läsaren kan till exempel kolla om skrivaren har använt flera uttryck för samma tanke eller om skrivaren har preciserat tanken på något sätt.

Mitt i tolkningsprocessen kan man ibland märka att det inte alls är meningen att hitta den bokstavliga betydelsen för skrivarens tanke. Tanken kan också vara ironisk vilket betyder att det man bokstavligen skriver inte är vad man egentligen menar (Hellspong & Söderberg 1975:87). Denna stilistiska betydelsenivå nås kanske genom något slags omtolkning men i allmänhet borde ironin vara uppenbar för läsaren (Dahllöf 1999:162 – 163). Meningen är inte att lura läsaren – för den funktionen används kontexten på ett helt annat sätt. Dahllöf (1999:175) ger ett exempel genom den följande meningen:

Pelle har inte slutat slå sin fru, eftersom han aldrig har börjat.

I exemplet ogiltigförklaras den första satsen av den andra satsen vilket illustrerar hur känsliga de enskilda satserna och yttrandena är för sin kontext; i detta exempel är det avgörande att tolka den första satsen i sitt sammanhang. Å andra sidan skulle läsaren inte sakna kontexten om han eller hon inte hade den. I den större kulturkontexten skulle läsaren också acceptera den första satsen, och detta utnyttjar skrivare ibland. Hellspong och Söderberg (1975:111) kallar detta ett tendentiöst faktaurval som ger en ofullständig bild av en situation. Därför borde läsaren alltid hålla i minnet att skrivarens faktaurval kanske inte är helt representativt.

Oberoende av skrivarens sätt att utforma sin text är det alltid läsaren som gör den sista tolkningen av texten. Enligt Hellspong och Ledin (1997:220) är läsaren inte bara en mottagare utan också en medskapare i förhållande till texten. Kommunikationen mellan texten och läsaren är inte en mekanisk transport av ett färdigt innehåll utan kräver både eftertanke och metod. En god läsare är uppmärksam och anstränger sig för att förstå. Läsaren är också öppen för vad texten har att säga och är beredd att reagera på det – genom att tillämpa det, pröva det och ta upp det i sitt tänkande. Hellspong och Ledin (1997:227) beskriver processen som en tolkningscirkel där läsarens tankar rör sig både

bakåt och framåt; från det lästa går förväntningarna till det ännu olästa som samtidigt prövar och rättar de gamla förväntningarna. Utgångspunkten för tolkningen är att läsaren kombinerar de olika delarna i texten som på olika sätt samspelar med varandra för att bygga upp betydelser. Detta är något som läsaren kan utnyttja för att processa möjliga flertydigheter i texten.

3 ANALYS OCH RESULTAT

I den teoretiska bakgrunden har jag presenterat de grammatiska regler som är aktuella för min avhandling. Därefter har jag diskuterat språkets mer svåranalyserade uttryck som grammatiken lämnar utrymme för. I analysen fortsätter jag med dessa svåranalyserade uttryck genom att analysera flertydiga satser som inte entydigt kan tolkas med hjälp av grammatiken. Dessa flertydiga satser har jag valt enligt grammatiska kriterier som baserar sig på en oklar räckviddsrelation mellan två olika räckviddsuttryck i satsen. Räckviddsuttrycken i denna analys är negationen *inte* samt kvantitetsuttrycken *några* och *många*.

Analysen består av två delar så att två olika kombinationer av räckviddsuttryck analyseras. Den första delen gäller flertydiga satser med *några* och *inte*, och den andra delen gäller flertydiga satser med *många* och *inte*. I båda delarna vill jag ta reda på hur satserna tolkas på satsnivån och hur kontexten påverkar tolkningen av satserna. I analysen är det inte vettigt att lyfta fram alla kontexter och därför finns de i sin helhet i bilaga 1 och i bilaga 2. I detta kapitel koncentrerar jag mig på att analysera sådana kontexter som är betydelsefylla för satsernas tolkning. Till slut ska jag sammanfatta möjliga regelbundenheter i tolkningarna samt jämföra de olika delarna av analysen med varandra.

3.1 Flertydiga satser med *några* och *inte*

I korpusen GP01 i Språkbanken finns det sammanlagt 15 156 belägg som innehåller kvantitetsuttrycket *några*. Negationen *inte* ingår ungefär i en tredjedel av beläggen vilket antyder att kvantitetsuttrycket *några* oftast används utan negation. I de belägg där kvantitetsuttrycket förekommer tillsammans med negationen är det vanligare att negationen föregår kvantitetsuttrycket. I korpusen GP01 finns det 2 886 stycken sådana belägg medan antalet belägg med den omvända ordningen är 1 155 stycken. I denna undersökning koncentrerar jag mig på den senare ordningen där kvantitetsuttrycket föregår negationen. Denna struktur kan leda till räckviddsflertydigheter men tydligen används den i det autentiska språkbruket.

För att kunna analysera flertydigheten i de 1 155 belägg där kvantitetsuttrycket *några* föregår negationen *inte* har jag begränsat korpusens material till 100 belägg, som i miniatyr motsvarar det totala materialet. Av dessa 100 belägg har jag sedan plockat alla huvudsatser där kvantitetsuttrycket *några* börjar satsen och negationen *inte* följer senare i samma sats. Sådana satser hittade jag sammanlagt 46 stycken vilket omfattar nästan hälften av alla de 100 beläggen. Detta betyder att det i verkligheten finns många exempel på användningen av den teoretiskt flertydiga ordföljden mellan räckviddsuttrycken *några* och *inte*. Om denna ordföljd gör satserna flertydiga i praktiken avgörs genom en kvalitativ språklig analys av satserna. För analysen har jag tagit med 23 satser, det vill säga varannan av de totala 46 huvudsatserna som inleds med kvantitetsuttrycket *några* och följs med negationen i mittfältet. Satserna analyseras både på satsnivån och på kontextnivån. Till slut sammanfattar jag möjliga regelbundenheter i tolkningen av dessa satser.

3.1.1 Tolkning av satserna

Enligt *Svenska Akademiens grammatik* (SAG IV:69, 197, 380) finns det redan på satsnivån några instruktioner om hur man kunde tolka den flertydiga ordföljden mellan kvantitetsuttrycket *några* och negationen *inte*. Sådana instruktioner hör ihop med till exempel användning av passiv konstruktion och användning av egentligt subjekt. I det här delkapitlet har jag därför kategoriserat mina 23 satser enligt anvisningarna i *Svenska Akademiens grammatik* för att tolka räckviddsrelationen i satserna med en flertydig ordföljd.

Jag har sammanlagt fem olika kategorier som baserar på den satsdelfunktion som kvantitetsuttrycket *några* har i satsen. I den första kategorin ingår kvantitetsuttrycket *några* i subjekt, i den andra i egentligt subjekt och i den tredje i subjekt vid verb av den typ som ofta står med egentligt subjekt. Den fjärde kategorin handlar om satser där kvantitetsuttrycket *några* ingår i subjekt i passiv sats och den femte kategorin innehåller satser där kvantitetsuttrycket *några* ingår i ett led som inte är subjekt. Enligt *Svenska Akademiens grammatik* (IV:197-198) är det naturligast för den första kategorin att kvantitetsuttrycket har räckvidd över negationen medan det i de andra kategorierna är vanligare att negationen har den största räckvidden. Utgående från dessa anvisningar

gör jag mina första tolkningar av satserna även om den slutliga tolkningen naturligtvis baserar sig på kontexten och den allmänna kunskapen om världen som finns i bakgrunden. En parallell granskning av satsnivån och kontextnivån ger ändå en intressant insikt om ifall tolkningen av den flertydiga satsen förändras däremellan.

3.1.1.1 Kvantitetsuttrycket *några* ingår i subjekt

Den första kategorin i analysen kännetecknas av satser där kvantitetsuttrycket *några* ingår i subjektet. Enligt *Svenska Akademiens grammatik* (SAG IV:197-198) är det naturligt i den här kategorin att tolka negationen som stående inom kvantitetsuttryckets räckvidd. Ur denna synvinkel kan denna kategori vara svår att tolka eftersom man faktiskt måste fundera på vilket uttryck som har den största räckvidden. Också i andra grammatikböcker exemplifieras räckviddsflertydigheter ofta med satser där kvantitetsuttrycket ingår i subjektet, även om tolkningen av räckviddsrelationerna inte kategoriseras på samma sätt som i *Svenska Akademiens grammatik* (Andréasson 2007, *Språkriktighetsboken* 2005).

I mitt material finns det fyra satser som har kvantitetsuttrycket *några* som subjekt. I dessa satser hittar man exempel både på hur kvantitetsuttrycket har räckvidd över negationen och vice versa. På satsnivån kan det även finnas osäkerhet om den rätta räckviddstolkningen, något som också är karakteristiskt för denna kategori.

- (1) Men några akuta rekryteringsproblem tycks inte vara för handen.
- (2) - Några ekonomiska bidrag i övrigt utgår inte.
- (3) några kan inte räkna
- (4) Några palestinier syntes inte till.

Sats (3) är speciell på det viset att kvantitetsuttrycket *några* ensamt utgör hela subjektet. Vanligen är kvantitetsuttrycket en del av subjektet, och då tolkar man satsen på basis av vilken del av subjektet som anses ha betoning i satsen. I den typen av satser som ”några kan inte räkna” finns det ingenting annat än kvantitetsuttrycket att betona, och därför har kvantitetsuttrycket en speciell ställning i satsen. I *Svenska Akademiens grammatik*

finns det inga exempel på sådana satser men däremot lyfter Andersson (1977:351) upp ett liknande exempel:

Några klarade sig inte.

= 'Det finns några som inte klarade sig'

Enligt Andersson tolkas satsen endast på ett sätt, så att kvantitetsuttrycket har räckvidd över negationen. På basis av den allmänna kunskapen av världen känns denna tolkning den naturligaste också i mitt exempel; det krävs ett mycket specifikt och avgränsat sammanhang för att satsen kunde få betydelsen 'inga kan räkna'.

Slutligen är det just kontexten som bekräftar betydelsen att 'det gäller för några som inte kan räkna'. Denna tolkning baserar sig på det sammanhang som kvantitetsuttrycket *några* kontrasteras mot:

(3) En del kan inte läsa, några kan inte räkna och vissa har svårt att hantera pengar.

Enligt *Språkriktighetsboken* (2005:265) minskar det vanligen kvantitetsuttryckets räckvidd om det kontrasteras mot något i sammanhanget. I det föregående exemplet gäller den omvända tolkningen men däremot kan anvisningen tillämpas på en annan sats i samma kategori. Detta gäller sats (4) som på satsnivån kan tolkas på två olika sätt:

(4) Några palestinier syntes inte till

a = 'Det finns några palestinier som inte syntes till.'

b = 'Det finns inga palestinier som syntes till.'

Satsen ingår i ett sammanhang där det diskuteras Israels ställning mitt i Arabvärlden. Palestinier representerar araberna och judar representerar israelerna. Palestinierna kontrasteras mot judarna, och därför får satsen betydelsen att det är palestinierna som en etnisk grupp som inte syns till. Anmärkningsvärt är att det inte är kvantitetsuttrycket *några* som kontrasteras mot sammanhanget utan ordet *palestinier* som kvantitetsuttrycket bestämmer i satsen. Denna kontrastering syftar på palestinier i sin helhet och därför tolkas satsen så att 'det inte finns några palestinier som syntes till. Enligt kontexten har negationen alltså räckvidd över kvantitetsuttrycket.

(4) Med geväret i ena handen och spaden i den andra byggde judar från hela världen ett nytt hem i öknen. I spetsen för bygget stod israeliska socialdemokrater och Israel låg där som en demokratisk ö i ett hav av svartmusligt arabiskt barbari. Några palestinier syntes inte till. --
- Sexdagarskriget 1967 ändrade mycket. Israels förintande seger klagjorde vem som var militärt starkast i området. Och palestinernas motstånd fick efter hand omvärlden att inse att Israel inte enbart byggs i en öken utan även på palestinska åkrar och vingårdar.

Anmärkningsvärt med dessa tolkningar är att det inte finns något gemensamt sätt att tolka räckviddsrelationen i satserna i den första kategorin. Det är ändå vanligare att negationen har räckvidd över kvantitetsuttrycket eftersom denna räckviddsrelation gäller tre av de fyra satserna.

3.1.1.2 Kvantitetsuttrycket *några* ingår i egentligt subjekt

Den andra kategorin i analysen är lättare att tolka för den består av satser där bara en enda räckviddstolkning borde vara möjlig. I dessa satser ingår kvantitetsuttrycket *några* i egentligt subjekt, och som det konstateras i *Svenska Akademiens grammatik* (SAG IV:69) står det egentliga subjektet alltid inom negationens räckvidd. I mitt material har jag två sådana satser, och enligt den regeln som gäller det egentliga subjektet tolkas de helst utifrån negationens räckvidd. Det intressanta med dessa satser är att se hur kontexten befäster denna tolkning.

(5) Men några samarbetsproblem ska det inte ha varit.

(6) och några större avsteg från den menyn blir det inte.

I båda fallen är det det första ordet i satserna som knyter dem till sin kontext: ordet *men* i sats (5) pekar på att satsen kontrasteras mot något i den föregående texten medan ordet *och* i sats (6) antyder att satsen ligger i samma linje med den föregående texten. Dessa anknytningar till kontexten bekräftar tolkningen att negationen har räckvidd över kvantitetsuttrycket i båda satserna.

I sats (5) har ordet *men* en viktig funktion i att skilja två olika saker från varandra: kulturskillnader mellan svenska och kanadensiska musiker och samarbetsproblem

mellan dem. Kontrasten blir att även om svenskar och kanadensare är olika finns det *inga* samarbetsproblem mellan dem.

(5) - Vi har jätteduktiga musiker i Sverige, men där har man det liksom med sig från uppväxten. Musiken är helt naturlig för dem, menar hon. Men några samarbetsproblem ska det inte ha varit. Monia menar att kanadensiskan Shania Twain har öppnat dörrar i Nashville för utländska artister och att acceptansen har ökat.

Ordet *och* i sats (6) har däremot en förenande funktion vilket gör att sats (6) stöder det som tidigare sagts. I texten beskrivs det hur restaurangägaren uppskattar traditionell svensk mat, och därför blir det *inga* större avsteg från menyn.

(6) Traditionell svensk mat, inte husmanskost, kallar Roy det han lagar, och några större avsteg från den menyn blir det inte. - Joxa, säger Roy om alla experiment. Han erkänner att det nog hände att han kunde joxa till det med något kinainspirerat förr. Nu blir det i stället variationer på svenska klassiker, som hans julfärslimpa, en köttfärslimpa med smak av både koriander och kryddpeppar.

I båda fallen erbjuder den efterkommande kontexten även mer bekräftelse till den rådande räckviddstolkningen i satserna, men ibland räcker det med en liten konjunktion för att kunna se det väsentliga sammanhanget.

3.1.1.3 Kvantitetsuttrycket *några* ingår i subjekt vid verb av den typ som ofta står med egentligt subjekt

I den tredje kategorin finns det satser där kvantitetsuttrycket *några* ingår i subjekt vid verb som ofta står med egentligt subjekt. Denna kategori är lite problematisk eftersom det inte finns något entydigt sätt att definiera verb som vanligen används med egentligt subjekt. *Svenska Akademiens grammatik* (SAG III:399) ger exempel på verb som kan konstrueras med egentligt subjekt, och i denna lista finns det till exempel verben *synas* och *utgå*. Enligt Språkbankens korpusar är det ändå ganska ovanligt att dessa verb förekommer med egentligt subjekt och därför har jag fört sats (2) med verbet *utgå* och sats (4) med verbet *synas* till den första kategorin i denna analys.

I kategori tre tolkas kvantitetsuttrycket helst utifrån negationens räckvidd, såsom i den föregående kategorin. I denna kategori är räckviddstolkningen ändå inte lika sträng och till exempel med sats (7) behöver man kontext för att vara säker på den rätta räckviddstolkningen. Sammanlagt består denna kategori av fem satser som alla grundar sig på verbet *finnas*. Enligt *Svenska Akademiens grammatik* (SAG IV:198) är det ett verb som ofta drar till sig egentligt subjekt.

- (7) Några belopp fanns inte med.
- (8) Men några garantier finns inte.
- (9) Några parkerade bilar får inte finnas i området.
- (10) Men några pengar fanns då inte för ett jubileum
- (11) Men några pengar finns inte i fritidsnämndens budget

Som exempel av denna kategori kan sats (7) lyftas upp för den kan tolkas på två olika sätt; antingen så att negationen har räckvidd över kvantitetsuttrycket eller vice versa.

- (7) Några belopp fanns inte med.
- a = 'Inga belopp fanns med.'
- b = 'Det gäller för några belopp att de inte fanns med.'

Utan att veta hur *Svenska Akademiens grammatik* (SAG IV:197) kategoriserar den här satsen och utan att veta hur kontexten avgränsar satsens betydelse skulle båda räckviddstolkningarna vara lika möjliga. I det här fallet vet vi kategoriseringen av satsen men kontexten är naturligtvis det avgörande hjälpmedlet i den rätta tolkningen.

- (7) Under själva frågestunden gav Göran Persson ett opreciserat svar. Men efteråt lovade han alltså att a-kassan ska höjas med 100 kronor från 1 juli i år och ytterligare 100 kronor vid årsskiftet. --- Men när näringsminister Björn Rosengren i juni la fram sitt förslag om en ny a-kassa stod det att a-kassan ska höjas om det statsfinansiella läget tillåter. Några belopp fanns inte med. --- Avsikten var att höjningens storlek skulle diskuteras i de förestående budgetförhandlingarna mellan regeringen, miljöpartiet och vänstern. Men nu har alltså Göran Persson redan avgjort den frågan genom gårdagens löfte.

I det här fallet behöver man ganska mycket kontext för att förstå vad sats (7) egentligen handlar om. Även tidpunkten då texten har skrivits skulle vara nyttig för den här kontexten; då skulle man veta hur man placerar sig bland de andra tidpunkterna i texten.

På basis av det som finns i texten vet man ändå att höjningen av a-kassan har diskuterats några gånger, och i något skede har två konkreta belopp nämnts. Detta verkar vara den viktigaste informationen i kontexten eftersom det är de här beloppen som sats (7) kontrasteras mot. Enligt kontexten skulle konkreta belopp diskuteras först senare, och därför fanns det *inga* belopp med i förslaget i det skedet av diskussionen som sats (7) handlar om. Detta bekräftar att negationen verkligen har räckvidd över kvantitetsuttrycket, såsom är typiskt för den här kategorin.

3.1.1.4 Kvantitetsuttrycket *några* ingår i subjekt i passiv sats

Den fjärde kategorin består av satser där kvantitetsuttrycket *några* ingår i subjekt i passiv sats. Det intressanta med denna kategori är att i *Svenska Akademiens grammatik* finns det kontroversiell information om den funktion som passiv konstruktion har. Allmänt konstateras det i *Svenska Akademiens grammatik* (SAG IV:380) att passiv konstruktion används för att det led som i den aktiva satsen har funktion som objekt skulle ha större räckvidd som subjekt i den passiva satsen. När det gäller räckviddsrelationen mellan kvantitetsuttrycket *några* och negationen *inte* tolkas den passiva konstruktionen ändå tvärtom; om kvantitetsuttrycket *några* är subjekt i passiv sats tolkas det helst som stående inom negationens räckvidd (SAG IV:197). Kontexten har således en intressant roll i tolkningen av följande satser i denna kategori.

- (12) Och några alternativ har inte erbjudits de berörda i Mölndal.
- (13) Några försök att i större skala få bilister att åka tillsammans har inte gjorts i Sverige sedan 80-talet.
- (14) Några förändringar är inte beslutade.
- (15) Några kartläggningar har inte gjorts.
- (16) Några sammandrabbningar med polis rapporterades inte.
- (17) Men några större beslag har inte gjorts i Västsverige.
- (18) Några ultimativa krav om regeringssamarbete eller ingenting, har däremot inte ställts

I sats (18) finns det tillräckligt med kontrast i själva satsen, och därför är kontexten inte nödvändig för tolkningen. Redan av satsen framgår det nämligen att 'det inte har ställts ultimativa krav om någonting, inte ens om regeringssamarbete'. Sats (14) behöver

däremot vidare granskning; i själva satsen finns det ingenting som avslöjar hurdan räckviddsrelation satsen har. Kontexten erbjuder en intressant lösning.

(14) Vilka följder det här får kan jag inte säga, säger Jesper Aspegren. Några förändringar är inte beslutade och ännu finns inga beslut som berör personalen, enligt företaget.

Den första satsen i kontexten tyder på att den rådande situationen är mycket oklar, och därför är *inga* förändringar ännu beslutade. Å andra sidan låter den efterkommande satsen förstå att det uttryckligen är beslut om personalen som inte har gjorts vilket antyder att några andra beslut faktiskt har gjorts. I så fall skulle sats (14) tolkas så att det gäller för *några* beslut, det vill säga de som berör personalen, som inte är beslutade. I detta fall erbjuder kontexten alltså ingen entydig lösning på tolkningen.

Ett annat exempel på kontext som lämnar frågetecken gäller sats (16):

(16) Uppemot 20 000 människor protesterade i centrala Kiev i går - fler än under någon annan demonstration under vintern och våren i Ukraina. Några sammandrabbningar med polis rapporterades inte. Demonstranterna ropade slagord mot kommunister och oligarker - landets mäktiga företagsledare - samt den omstridde presidenten, Leonid Kutjma.

Kontexten avslöjar att så många som 20 000 människor deltog i protesten. På basis av den allmänna kunskapen om världen känns det konstigt att *inga* sammandrabbningar med polis har rapporterats. Å andra sidan hör det till de oskrivna reglerna av tolkningsprocessen att läsaren kan lita på att man inte skriver slumpvis utvalda sanningar utan påpekar bara viktiga, anmärkningsvärda fakta (Dahllöf 1999:55). På basis av detta är det mer sannolikt att skribenten nämner att det inte har rapporterats några sammandrabbningar alls, i stället för att nämna att det gäller för några sammandrabbningar att de inte har rapporterats. Om man väljer den första tolkningen har negationen räckvidd över kvantitetsuttrycket i sats (16). Detta överensstämmer med det rättesnöret att kvantitetsuttryckt *några* som subjekt i passiv sats helst tolkas som stående inom negationens räckvidd.

3.1.1.5 Kvantitetsuttrycket *några* ingår i ett led som inte är subjekt

Den femte kategorin i analysen består av satser där kvantitetsuttrycket *några* ingår i ett led som inte är subjekt. Det vanligaste är att kvantitetsuttrycket ingår i objekt men det kan också stå till exempel som objektliknande adverbial som i sats (21). Enligt *Svenska Akademiens grammatik* (SAG IV:197) är det naturligt att kvantitetsuttrycket står inom negationens räckvidd i denna kategori, medan Andréasson (2007:66 – 67) visar exempel på tolkningssvårigheter med satser där kvantitetsuttrycket *några* ingår i objektet. Kontextens roll för tolkningen är därmed inte den obetydligaste i denna kategori.

(19) Några belägg för dessa påståenden kunde tidningen inte prestera.

(20) Några besked om vad alternativen eventuellt kan tänkas omfatta gav hon inte.

(21) Några mer pengar från regeringen kan kassan inte räkna med och således ingen extra personal.

(22) Några sanktionsmöjligheter har inte JO.

(23) Några tydligare ansatser till att helt och hållet vilja göra sig av med "kvalitet" noterar man dock inte.

I sats (21) ser man redan på satsnivån att negationen har räckvidd över kvantitetsuttrycket. Detta kommer fram senare i satsen när orden *några* och *inte* har ersatts med ordet *inga*; *ingen* extra personal beror alltså på *inga* extra pengar. Denna räckviddstolkning är karakteristisk för hela kategorin men åtminstone i sats (19) behöver man kontext för att bekräfta det.

(19) Veckans icke-nyhet levererades av tidningen Expressen, som på löpsedel och i en stort uppslagen artikel hävdade att kung Carl XVI Gustaf skulle ha besökt en porrklubb i USA. Några belägg för dessa påståenden kunde tidningen inte prestera.

I allmänhet är det helt möjligt att det i samband med känsliga tidningsartiklar finns *några* belägg som man inte kan prestera. Men i detta fall beskriver skribenten artikeln på ett sätt som antyder att det egentligen är *inga* belägg som tidningen har för sina påståenden. Det är speciellt några ordval i kontexten som ger detta intryck; ord som *icke-nyhet*, *löpsedel* och *hävdade* låter förstå att skribenten inte uppskattar artikel och därutöver misstror dess sanningshalt. På grund av detta känns det sannolikt att

skribenten menar att *inga* belägg har presterats av tidningen. Negationen har alltså räckvidd över kvantitetsuttrycket också i den här satsen.

3.1.2 Regelbundenheter i tolkningen

Det mest intressanta vid analysen av flertydiga satser med *några* och *inte* är att negationen oftast har räckvidd över kvantitetsuttrycket. Detta är anmärkningsvärt eftersom det strider mot den allmänna räckviddsprincipen som anger att det är det tidigare räckviddsuttrycket som definierar den ram inom vilken det senare uttrycket ska tolkas. När det gäller räckviddsuttrycken *några* och *inte* stämmer inte räckviddsprincipen eftersom det finns så många undantag till regeln. Fyra av de fem kategorierna i analysen definieras av dessa undantag: negationen har räckvidd över kvantitetsuttrycket *några* när det ingår i egentligt subjekt, när det ingår i subjekt vid verb av den typ som ofta står med egentligt subjekt, när det ingår i subjekt i passiv sats och när det ingår i ett led som inte är subjekt. I alla de analyserade satserna som hör till dessa kategorier har negationen verkligen räckvidd över kvantitetsuttrycket *några*.

Trots att negationen *inte* har en tydlig övermakt i dess räckviddsrelation till kvantitetsuttrycket *några* är detta inte alltid självklart på basis av satsnivån. I flera fall behöver man använda kontext som hjälp. I kontexten verkar det ofta vara en kontrast mellan den flertydiga satsen och dess sammanhang som avslöjar den rätta räckviddstolkningen. Ibland är det bara en liten konjunktion som *och* eller *men* som behövs för tolkningen, men ibland är det viktigt att läsa så mycket som det finns till hands för att få en uppfattning om vad satsen egentligen handlar om. Som det framgår av analysen är det också möjligt att kontexten erbjuder motstridig information, och då kan det vara svårt att välja den rätta räckviddstolkningen för den flertydiga satsen. I denna analys finns det bara ett exempel på kontext som inte erbjuder någon entydig anvisning för tolkningen. I de allra flesta fall befäster kontexten den tolkningen att negationen har räckvidd över kvantitetsuttrycket.

Den enda sats som får den motsatta räckviddstolkningen hör till den första kategorin där kvantitetsuttrycket *några* ingår i subjekt. Som subjekt har kvantitetsuttrycket *några* den bästa chansen att ha negation inom sin räckvidd, men i den här analysen får bara en av

de totala fyra satserna denna räckviddstolkning. Denna sats är dessutom ett specialfall i kategorin: kvantitetsuttrycket *några* ingår inte i subjektet utan utgör hela subjektet. Kvantitetsuttrycket *några* står alltså ensamt som subjekt och får därför en speciell ställning i satsen. I detta fall verkar det betyda att kvantitetsuttrycket får större räckvidd än negationen. Några slutsatser kan man naturligtvis inte dra på basis av ett exempel, men det intressanta är att likadana satser där kvantitetsuttrycket ensamt utgör subjektet spelar också en viktig roll vid analysen av flertydiga satser med *många* och *inte*. Dessa satser analyseras i följande delkapitel.

3.2 Flertydiga satser med *många* och *inte*

I korpusen GP01 i Språkbanken finns det sammanlagt 21 352 belägg som innehåller kvantitetsuttrycket *många*. Tillsammans med negationen *inte* förekommer kvantitetsuttrycket *många* i 3 365 belägg, och enligt Språkbanken är det vanligare att kvantitetsuttrycket föregår negationen i dessa belägg. Detta är en intressant skillnad till den typiska ordningen mellan kvantitetsuttrycket *några* och negationen *inte* där *inte* oftast föregår *några*. Att den omvända ordningen råder mellan *många* och *inte* kan betyda att kvantitetsuttrycket *många* ofta har negationen inom sin räckvidd eller att räckviddsflertydigheter är vanliga mellan dem. Båda alternativ ger analysering av räckviddsflertydigheten en ny intressant dimension.

Det finns sammanlagt 1 823 belägg i korpusen GP01 i Språkbanken där kvantitetsuttrycket *många* föregår negationen *inte*. För analysen har jag begränsat antalet till 200 belägg. Av dessa 200 belägg har jag sedan plockat alla huvudsatser där kvantitetsuttrycket *många* börjar satsen och negationen *inte* följer senare i samma sats. Sådana satser hittade jag bara 24 stycken vilket betyder att den flertydiga ordföljden inte är särskilt typisk för detta sampel. Vanligare är att de 200 beläggen i samplet består av mer komplicerade meningar där kvantitetsuttrycket *många* förekommer till exempel i huvudsatsen och negationen *inte* i bisatsen. Enligt räckviddsprincipen har huvudsatsen alltid räckvidd över bisatsen och därför erbjuder dessa meningar ingen möjlighet för flertydighet (SAG IV:198).

Bland de 24 huvudsatser där kvantitetsuttrycket *många* börjar satsen och negationen *inte* följer senare i samma sats finns det också exempel på undantag som utesluter den flertydiga räckviddstolkningen. Dessa gäller till exempel satser där kvantitetsuttrycket *många* bestäms av ett gradadverbial. Enligt *Svenska Akademiens grammatik* (SAG II:397) är det vanligt att kvantitetsuttrycket *många* tar olika gradadverbial som bestämmingar, och därför är det inte överraskande att sådana bestämmingar finns med i detta material. Problemet är ändå att gradadverbialen redan specificerar den betydelse som kvantitetsuttrycket *många* har, och därför är det inte bara räckviddsuttrycken *många* och *inte* som påverkar räckviddstolkningen i sådana fall. Följande exempel illustrerar en sats som jag har uteslutit från analysen på grund av den inverkan som gradadverbialen *alltför* har på räckviddstolkningen:

Alltför många går inte ens en enda termin i skolan.

= 'Det finns alltför många som inte ens går en enda termin i skolan.'

Ett annat exempel som påverkar räckviddstolkningen mellan *många* och *inte* gäller satser som har tre räckviddsuttryck i stället för två. I denna analys vill jag koncentrera mig endast på en räckviddsrelation, det vill säga den som finns mellan kvantitetsuttrycket *många* och negationen *inte*. Därför har jag inte tagit med den följande satsen där räckviddsuttrycket *ofta* har räckvidd över negationen:

Många förvaltningschefer som sparkas har ofta inte klarat politikernas ekonomiska krav.

Efter att ha uteslutit de föregående satserna och andra liknande från analysen har jag totalt 18 satser som i teorin kan förorsaka räckviddsflertydigheter i tolkningen. Satserna analyseras först på satsnivån men analysen kompletteras igen med en analys på kontextnivån. Detta hjälper inte bara i de enskilda tolkningarna utan låter oss att se om det finns någon regelbundenhet i räckviddstolkningarna mellan *många* och *inte*.

3.2.1 Tolkning av satserna

I *Svenska Akademiens grammatik* finns det inga tydliga instruktioner om hur man kunde tolka den flertydiga ordföljden mellan kvantitetsuttrycket *många* och negationen *inte*.

Med andra ord finns det inga färdiga kategorier där man kunde placera satserna. För att underlätta analysen har jag ändå skapat mina egna kategorier genom att anpassa de kategorier som använts för *några* och *inte* efter de säregenheter som hittats med *många* och *inte*. Sammanlagt blir det tre kategorier, och det gemensamma med kategorierna är att de alla består av satser där kvantitetsuttrycket *många* ingår i subjekt; inga exempel på satser där kvantitetsuttrycket *många* ingår i objekt eller egentligt subjekt finns i materialet. Däremot finns det andra intressanta element som skiljer kategorierna från varandra.

Den första kategorin består av satser där kvantitetsuttrycket *många* ensamt utgör hela subjektet. I analysen av räckviddsflertydigheter mellan *några* och *inte* avviker den här satstypen från de andra satserna, och det är intressant att se om detsamma gäller för analysen av *många* och *inte*. Därför skiljer jag dessa satser från analysens andra kategori där kvantitetsuttrycket *många* inte ensamt utgör utan är en del av subjektet. I kategori två ingår *många* alltså i subjektet som ett framförställt attribut. Detsamma gäller satserna i den tredje kategorin där kvantitetsuttrycket *många* ingår i subjekt i passiv sats. Bland de 18 satser som finns i analysen finns det egentligen bara en sats som har en passiv konstruktion, men på grund av konstruktionens betydelse i analysen av räckviddsflertydigheter mellan *några* och *inte* behandlar jag den som en egen kategori även i denna analys. Att analysera om räckviddstolkningen på något sätt skiljer sig mellan dessa kategorier gör analysen av satserna speciellt intressant.

3.2.1.1 Kvantitetsuttrycket *många* utgör subjekt

Den första kategorin i analysen kännetecknas av satser där kvantitetsuttrycket *många* ensamt utgör hela subjektet. När det gäller räckviddstolkningen i sådana satser ger *Svenska Akademiens grammatik* inga exempel på den. Däremot lyfter Andersson (1977:348 – 349) upp ett liknande exempel:

Många klarade sig inte.

a = 'Det var många som inte klarade sig.'

b = 'Det var inte många som klarade sig.'

Enligt Andersson reflekterar denna sats ett typiskt exempel på en räckviddsrelation som kan tolkas på två olika sätt. Ingenting i satsen avslöjar den rätta räckviddstolkningen vilket gör det ovillkorligt att använda kontext i tolkningen. Satserna i denna kategori är verkligen flertydiga vilket betyder att de inte är de lättaste att analysera; på satsnivån kan man inte förutspå vilken tolkning de följande sex satserna slutligen får:

- (24) Många gör det inte
- (25) Många gör det inte.
- (26) Många ser inte poliser som ens humanitära varelser
- (27) Många vågar inte anmäla mannen.
- (28) Många vågar inte.
- (29) - Många som yttrat sig i debatten är ju dessutom inte med i partiet

Satserna (24) och (25) ser identiska ut men tolkningsmässigt är de möjligen inte det. Satserna förekommer i helt olika kontexter, och på satsnivån är det omöjligt att säga om satserna har en gemensam betydelse. För att kunna avgöra om räckviddstolkningen är densamma i båda satserna måste man titta på kontexterna:

(24) Några har inte skrivit ut sin ålder. Det var visserligen inget krav, men i uttagningen till den här tjänsten har man velat se en viss spridning på ålder bland de antagna. - Jag får i stället se på meriterna och gissa den sökandes ålder. Många gör det inte för att de anser att meriterna skall tala för sig.

(25) - Det är möjligt att Göran Persson kan de här sakerna. Många gör det inte. Hör han till dem bör han också ta till sig denna kunskap, säger Ekesbo.

När det gäller sats (24) är det ordet *några* i kontexten som avslöjar att kvantitetsuttrycket *många* har räckvidd över negationen i satsen. Antalet många relateras nämligen till antalet några så att betydelsen blir den följande: det gäller för många (av de några som inte skrivit ut sin ålder) att de inte gör det för att de anser att meriterna skall tala för sig.

Om samma räckviddstolkning gäller sats (25) kan testas genom att kontrastera de två olika tolkningsmöjligheterna mot den efterkommande kontexten:

(25) Många gör det inte. Hör han till dem bör han också ta till sig denna kunskap
a 'Det är många som inte gör det. Hör han till dem bör han också ta till sig denna kunskap'
b 'Det är inte många, dvs. det är få som gör det. Hör han till dem bör han också ta till sig denna kunskap'

Av dessa alternativ är den första tolkningen den enda tänkbara för den andra tolkningen är inte alls meningsfull; om Göran Persson är en av de *få* som kan de här sakerna varför bör han ta till sig denna kunskap på nytt? Avsaknad av logik i den här andra tolkningen bevisar att kvantitetsuttrycket *många* har räckvidd över negationen i sats (25). Detta betyder att satserna (24) och (25) verkligen är identiska och betyder samma sak.

Kontexten kring sats (26) är däremot inte like entydig:

(26) Är det verkligen rätt att stänga ute folket från beslut som rör dem? Många ser inte poliser som ens humanitära varelser när de bär uniform. Det blir en segregation mellan poliser och "människor".

Som det framgår av kontexten har skribenten en ganska provocerande stil i sin text. På basis av detta kunde båda räckviddstolkningarna passa in i kontexten. Om negationen *inte* har räckvidd över kvantitetsuttrycket *många* betyder sats (26) att det är *få* som ser poliser som humanitära varelser. Detta är naturligtvis ett provocerande argument men så är också den andra tolkningen av satsen. Om kvantitetsuttrycket *många* har räckvidd över negationen blir argumentet att det verkligen finns *många* som inte ser poliser som humanitära varelser. I detta fall tror jag att skribenten vill betona association till det stora antalet som kvantitetsuttrycket *många* i sig bär som betydelse. Därför får sats (26) helst den tolkningen att kvantitetsuttrycket *många* har räckvidd över negationen.

Ett liknande tolkningssätt kan tillämpas på satserna (27) och (28):

(27) Många vågar inte anmäla mannen.

(28) Många vågar inte.

Till exempel i sats (27) vill skribenten framhäva att det är ett problem att det finns så *många* som inte vågar anmäla mannen. Det framgår av kontexten att till och med sju

sexualbrott mot barn anmäls varje dag vilket inte är ett litet antal. Enligt skribenten är detta ändå inte tillräckligt för det finns också *många* som inte vågar göra det:

(27) 1995 polisanmäldes cirka 2 700 sexualbrott mot personer under 15 år, det vill säga varje dag anmäldes sju sexualbrott mot barn. De flesta av dessa brottslingar är män. Här finns givetvis också ett stort mörkertal, många vågar inte anmäla mannen.

I sats (27) har kvantitetsuttrycket *många* räckvidd över negationen och detsamma gäller för sats (28). Vid sidan av dem som vågar följa nya trender finns det alltid *många* försiktiga som inte vågar. Detta framgår av kontexten:

(28) Från de trubbiga framfotsnäbbarna vi vant oss vid de senaste åren har modet i vår svängtt tillbaka till spetsigare stövlettvarianter som för tankarna till 80-tal. Långa, platta, vissa med mycket markerade tår. Är det verkligen snyggt? - Nja. Många vågar inte. De tycker att fötterna ser längre och större ut, men det är mest en vanesak. Och de trubbiga skorna har inte försvunnit, så de försiktiga kan fortfarande välja dem, säger Jonna Rautjärvi på Jerns.

På satsnivån skulle man inte ha tillräckligt med information för att kunna göra den rätta räckviddstolkningen av en sats som ”många vågar inte”. Detta är typiskt för hela den första kategorin – med undantag av den sista satsen. I sats (29) har kvantitetsuttrycket *många* ett efterställt attribut som ger mer information om subjektet:

(29) Många som yttrat sig i debatten är ju dessutom inte med i partiet

Den relativa bisatsen som bestämmer kvantitetsuttrycket *många* gör sats (29) lättare att tolka redan på satsnivån. Utan den relativa bisatsen skulle satsen som ”många är ju dessutom inte med i partiet” kunna få vilken räckviddstolkning som helst. Men när kvantitetsuttrycket *många* får en mer specifik bestämning blir den ena tolkningen mycket mer sannolik än den andra. På basis av den allmänna kunskapen om världen kan man konstatera att politiken inte fungerar så att själva partiledamöterna inte yttrar sig i en debatt som gäller partiet. Att det är *få* som yttrat sig i debatten som är med i partiet är därför en omöjlig tolkning. I denna sats har kvantitetsuttrycket *många* räckvidd över negationen, och detta är något som kan tolkas även utan kontext.

När det gäller räckviddsflertydighet på satsnivån finns det en skillnad mellan den sista satsen och de andra satserna i den första kategorin. Det gemensamma är ändå att kvantitetsuttrycket utgör subjektet i alla dessa satser. Å andra sidan står kvantitetsuttrycket *många* inte riktigt ensamt i subjekt i den sista satsen, och detta verkar vara en avgörande detalj när man bedömer flertydigheten av satserna i den första kategorin; ju mer information man har om det som kvantitetsuttrycket *många* handlar om desto lättare är det att tolka dess räckvidd. Det är intressant att se om detsamma gäller den andra kategorin där kvantitetsuttrycket *många* alltid bestämmer ett annat ord i subjektet.

3.2.1.2 Kvantitetsuttrycket *många* ingår i subjekt

Den andra kategorin i analysen består av satser där kvantitetsuttrycket *många* ingår i subjekt som en del av det. I dessa satser fungerar kvantitetsuttrycket *många* som ett framförställt attribut vilket betyder att det alltid bestämmer ett annat ord i subjektet. Enligt *Svenska Akademiens grammatik* (SAG IV:196) kan även dessa satser vara flertydiga för i den här kategorin anknyter räckviddstolkningen till betoning av subjekt; för att negationen *inte* skulle ha större räckvidd måste kvantitetsuttrycket *många* ha en stark betoning i subjekt. Tyvärr är betoning något som är svårt att iakttä i skrift och därför är det vanligare att tolka satserna i denna kategori så att kvantitetsuttrycket *många* har räckvidd över negationen. Bland de följande satserna finns det många exempel på hur man kan göra en sådan tolkning redan på satsnivån:

- (30) Många barn får inte en naturlig kontakt med skog och natur
- (31) - Många barn har det inte så lätt idag
- (32) Många barn och ungdomar är inte med inom föreningsidrotten.
- (33) Många familjer på landsbygden kan inte skicka barnen till skolan
- (34) Många föräldrar känner inte till det
- (35) - Många föräldrar tar inte samtalen på så stort allvar
- (36) Många föräldrar tar inte sitt ansvar
- (37) Många patienter orkar inte vänta på sin tid
- (38) Många unga människor känner inte en levande politiker.

När det gäller till exempel satserna (31) och (36) är det mycket svårt att komma fram till en tolkning där negationen *inte* skulle ha räckvidd över kvantitetsuttrycket *många*. Även om det skulle vara helt sanningsenligt att säga att det är *många* av barnen som inte har det lätt idag är det en annan sak att mena att det är *få* barn som har det lätt idag. På samma sätt kan det vara *många* av föräldrarna som inte tar sitt ansvar men det betyder inte att det finns *få* föräldrar som tar sitt ansvar. De andra satserna ger inte lika radikala exempel men de erbjuder inte heller någon anledning till varför kvantitetsuttrycket *många* skulle ha en extra betoning i subjektet. Sats (33) är den enda satsen där kontexten ger någon anledning till att fundera på den andra räckviddstolkningen:

(33) Många familjer på landsbygden kan inte skicka barnen till skolan för de har inte råd att köpa kläder åt dem. I de fattigaste byarna kan bara vart tredje barn läsa.

Kontexten avslöjar att det är endast vart tredje barn som kan läsa i de fattigaste byarna. Med andra ord finns det *få* barn som kan läsa, något som möjligen beror på att *få* familjer kan skicka sina barn till skolan. Sats (33) kunde således få den tolkningen att negationen har räckvidd över kvantitetsuttrycket *många*. Skribenten har ändå valt att använda ordet *många* istället för *få*, och därför antar jag att meningen är att framhäva att det verkligen gäller för *många* av familjerna på landsbygden att de inte kan skicka barnen till skolan. Skillnaden mellan tolkningarna är kanske inte ens så stor – den gäller bara vad man vill framhäva. Denna tanke blir tydligare när man analyserar de två sista satserna i denna kategori:

(39) Många av dessa hem finns inte i dag

(40) Många av dessa tillfälliga läkare är dessutom inte allmänläkare

I satserna (39) och (40) ingår kvantitetsuttrycket *många* i subjekt som karakteriseras av ett partitivt prepositionsattribut. Användning av partitivt prepositionsattribut leder till att det verkliga huvudordet i subjektet kan utelämnas eftersom det är givet av kontexten (SAG III:54). Kvantitetsuttrycket *många* bestämmer alltså ett osynligt huvudord som kan göras synligt på följande sätt:

(39) Många hem av dessa hem finns inte i dag

(40) Många tillfälliga läkare av dessa tillfälliga läkare är dessutom inte allmänläkare

Tolkningsmässigt är det inte viktigt om det verkliga huvudordet i subjektet är utelämnat eller inte. Det intressanta är däremot användning av partitivt prepositionsattribut i subjektet. Prepositionsfras ”av dessa hem” eller ”av dessa tillfälliga läkare” ger extra information om subjektet genom att ange ett urval ur en given specifik mängd i stället för en generisk mängd. Detta gör räckviddstolkningen lättare – egentligen minskar det skillnaden mellan de olika tolkningarna. När det gäller till exempel sats (39) finns det ingen stor skillnad i betydelse mellan de två följande räckviddstolkningarna:

- (39) Många av dessa hem finns inte i dag
a 'Det är många av dessa hem som inte finns i dag'
b' Det är få av dessa hem som finns i dag'

Att tolkningarna liknar varandra betyder ändå inte att de är identiska. Det betyder inte heller att sats (39) skulle vara svår att tolka. Flertydighet är inte karakteristiskt för denna kategori och det gäller också sats (39). Skribenten har valt att framhäva antalet *många* istället för antalet *få*, och därför har kvantitetsuttrycket *många* räckvidd över negationen i satsen. Samma räckviddsrelation gäller även sats (40) samt alla de andra satserna i den här kategorin. Detta gör det intressant att analysera om tolkningen är densamma även i nästa kategori där kvantitetsuttrycket *många* ingår i subjekt i passiv sats.

3.2.1.3 Kvantitetsuttrycket *många* ingår i subjekt i passiv sats

Den tredje kategorin i analysen innehåller en enda sats som karakteriseras av en passiv konstruktion. Enligt *Svenska Akademiens grammatik* (SAG IV:380) kan passiv konstruktion användas för att det led som i den aktiva satsen har funktion som objekt skulle ha större räckvidd som subjekt i den passiva satsen. Detta gör analysen av sats (41) mycket intressant:

- (41) många möjliga brottslingar åtalas inte.

Om subjektet ”många möjliga brottslingar” skulle vara ett objekt i en aktiv sats skulle det automatiskt stå inom negationens räckvidd. Tolkingen skulle bli att det är *få* möjliga brottslingar som åtalas. Den passiva konstruktionen i sats (41) erbjuder ändå en

annan möjlig tolkning som i detta fall verkar vara den mer rimliga. Tolkningen blir då att det gäller för *många* möjliga brottslingar att de inte åtalas. Kontexten kring sats (41) bekräftar tolkningen:

(41) Många brott hinner inte utredas och många möjliga brottslingar åtalas inte. --- Att garantera medborgarnas trygghet till liv och lem är en av statens grundläggande uppgifter. Det är en stor brist att det demokratiska Sverige med världens förmodligen största offentliga sektor inte har klarat den uppgiften.

Utgångspunkten för tolkningen är att texten handlar om Sverige. Det är tillräcklig information för att kunna tolka meningen med sats (41). Meningen består av två likadana satser som båda tolkas på samma sätt. I den svenska kulturkontexten skulle det vara omöjligt att tolka meningen så att det finns *få* brott som hinner utredas och *få* brottslingar som åtalas. Den enda möjliga tolkningen blir således att det finns *många* brott som inte hinner utredas och *många* möjliga brottslingar som inte åtalas.

Som den enda satsen i denna kategori ger sats (41) ett exempel på hur passiv konstruktion kan användas för att ge stor räckvidd för ett led som annars skulle stå inom negationens räckvidd. Samtidigt ger sats (41) ett exempel på hur kvantitetsuttrycket *många* igen har räckvidd över negationen. Resultatet är egentligen att räckviddstolkningen i sats (41) inte avviker från de andra satserna i analysen; kvantitetsuttrycket *många* har räckvidd över negationen i dem alla. Om detta är en tillfällighet eller om det finns några regelbundenheter i tolkningarna diskuteras närmare i följande delkapitel där jag sammanfattar räckviddsrelationen mellan kvantitetsuttrycket *många* och negationen *inte*.

3.2.2 Regelbundenheter i tolkningen

Det mest intressanta vid analysen av flertydiga satser med *många* och *inte* är att kvantitetsuttrycket *många* alltid har räckvidd över negationen. Detta strider mot den rådande räckviddsrelationen mellan *några* och *inte* vilket betyder att kvantitetsuttrycken *många* och *några* inte fungerar på samma sätt i förhållande till negationen. Den viktigaste skillnaden är att räckviddsrelationen mellan *många* och *inte* följer

räckviddsprincipen, det vill säga den regeln som bestämmer att det tidigare räckviddsuttrycket definierar den ram inom vilken det senare uttrycket ska tolkas. Detta gäller alla de analyserade satserna i alla de tre kategorier som finns med i analysen. Skillnader mellan dessa satser och kategorier hittar man endast när man analyserar processen som leder till tolkningarna.

Den enda kategorin där båda räckviddstolkningarna kunde vara lika möjliga är den första kategorin som består av satser där kvantitetsuttrycket *många* ensamt utgör hela subjektet. Satserna i denna kategori är verkligen flertydiga vilket gör att den första kategorin på det sättet skiljer sig från de andra kategorierna. På satsnivån är den rätta räckviddstolkningen inte synlig i den första kategorin och därför behöver man använda kontext som hjälp. I kontexten kan det finnas en kontrast mellan den flertydiga satsen och dess sammanhang som avslöjar den rätta räckviddstolkningen. Vanligare är ändå att kontexten befäster vad skribenten vill framhäva med satsen. I detta fall betyder det att skribenten framhäver associationen till det stora antalet som kvantitetsuttrycket *många* i sig bär som betydelse. Detta leder till att kvantitetsuttrycket *många* får räckvidd över negationen i alla satser även i den första kategorin.

Bland de 18 satser som finns med i analysen finns det inget exempel på en sats som skulle tolkas så att negationen *inte* har räckvidd över kvantitetsuttrycket *många*. Detta får en att undra om sådana exempel överhuvudtaget finns i praktiken. Några slutsatser kan man inte dra på basis av en analys av 18 satser men många diskussionsämnen lyfter den däremot upp. Den mest intressanta frågan gäller naturligtvis flertydighet och dess roll i en grupp av satser som alla tolkas på samma sätt. Detta gäller inte bara räckviddstolkningen mellan *många* och *inte* utan också mellan *några* och *inte*. En sammanfattande diskussion om flertydiga satser följer därför i nästa kapitel.

4 SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION

Syftet i denna avhandling var att ta reda på om flertydighet som baserar sig på en oklar räckviddsrelation enbart är teoretisk eller om den har betydelse även i praktiken. Jag närmade mig ämnet genom att studera grammatiken, det vill säga de grammatiska regler som lämnar utrymme för flertydighet. Jag betraktade svenkans ordföljd och förklarade begreppen räckvidd och räckviddsuttryck. Därmed kunde jag konstatera att räckviddsflertydigheterna baserar sig på en oklar räckviddsrelation som definieras av ordföljen mellan räckviddsuttrycken. I praktiken ingår räckviddsflertydiga satser alltid i en större kontext och därför studerade jag också hur kontexten kan bidra till med tolkningen av dessa satser.

I den empiriska delen av avhandlingen sökte jag flertydiga satser i ett autentiskt skriftligt språkbruk. I detta fall betydde autentiskt språkbruk Språkbankens korpus GP01 som innehåller tidningstexter från Göteborgsposten år 2001. I korpusen hittade jag många exempel på flertydiga satser som jag samlade in kvantitativt och analyserade kvalitativt. Analysen var tudelad eftersom flertydiga satser med *några* och *inte* samt *många* och *inte* analyserades skilt för sig. Analysen utfördes ändå på samma sätt i båda delarna – först på satsnivån och sen på kontextnivån. I denna avhandling var det särskilt tolkningen på kontextnivån som bestämde om de flertydiga satserna verkligen var flertydiga. Med andra ord användes kontexten för att bestämma om den teoretiska räckviddsflertydigheten var betydelsefull även i praktiken.

Analysen visade att flertydighet verkligen försvinner i samband med att satser med en oklar räckviddsrelation tolkas i sin kontext. Kontexten klarade upp flertydigheterna i alla de analyserade satserna med undantag av en enda sats där kontexten erbjöd motstridig information om satsen. Vanligen verkade det vara en kontrast mellan den flertydiga satsen och dess sammanhang som avslöjade den rätta räckviddstolkningen. En annan möjlighet var att kontexten befäste vad skribenten ville framhäva med satsen. Det mest intressanta var ändå att tolkningen av kontexten i de allra flesta fall gällde en vidare kulturkontext som enligt Hellspång och Ledin (1997:58) bestämmer vårt sätt att leva, tänka och verka inom ett visst område under en viss period. Analysen visade således att det inte finns några allmängiltiga regler för att tolka kontext; det gäller bara

att lita på sitt eget omdöme om vad man ser och förstår här och nu – precis som Hellspong och Ledin (1997:47) konstaterar.

I analysen var det ibland möjligt att fatta beslut om tolkningen redan på satsnivån. Detta gällde satser som inom den nordiska kulturkontexten endast kunde tolkas på ett sätt. Sådana satser kunde inte ens från början kallas flertydiga. Teoretiskt var de det, men inte i praktiken. Nu kan man fråga om detsamma gällde även de andra satserna. Det finns nämligen en tydlig dominerande tendens för hur man tolkar flertydiga satser med *några* och *inte* samt med *många* och *inte*. När det gäller räckviddsrelationen mellan *några* och *inte* är det negationen som har räckvidd över kvantitetsuttrycket, och när det gäller räckviddsrelationen mellan *många* och *inte* har kvantitetsuttrycket räckvidd över negationen. Att satserna följer sådana mönster bevisar att det finns tydliga regelbundenheter i tolkningen av de flertydiga satserna. Men betyder det också att dessa satser inte alls skulle vara flertydiga?

I min undersökning analyserade jag sammanlagt 41 satser vilket inte är ett tillräckligt antal för att dra några definitiva slutsatser om räckviddslertydigheterna i praktiken. Detta är förstås en nackdel med den kvalitativa metoden som inte kan ge breda och precisa resultat (Lagerholm 2005:29). Å andra sidan skulle det vara svårt att tillämpa kvantitativa metoder på en undersökning av flertydiga satser. Utgångspunkten för den kvantitativa undersökningen är nämligen att man först kvalitativt analyserar de flertydiga satserna och konstaterar att de är flertydiga. Detta är något som måste iakttas även i den kvalitativa undersökningen. Tolkning av flertydighet är mycket subjektivt vilket gör att forskaren inte kan garantera att han eller hon har tolkat satserna rätt.

I denna avhandling försökte jag öka undersökningens tillförlitlighet genom att lägga fram alla de satser och kontexter jag har använt i undersökningen. I analysen var det inte vettigt att lyfta fram alla kontexter och därför finns de i sin helhet i bilaga 1 och i bilaga 2. I den löpande texten koncentrerade jag mig på att analysera sådana kontexter som var betydelsefylla för satsernas tolkning. Dessutom försökte jag vara noga med att förklara de tolkningsprocesser som ledde till de slutliga tolkningarna. En stor hjälp i tolkningen var att jag delar samma kulturkontext med de svenska tidningstexter som jag tolkade i analysen.

Trots de begränsningar som gäller den kvalitativa undersökningen finns det många intressanta regelbundenheter som man kan anknyta till tolkningen av de flertydiga satserna. En av dem gäller den skillnad i räckviddstolkningen som råder mellan de två olika kombinationerna av räckviddsuttrycken *några* och *inte* samt *många* och *inte*: i den första kombinationen har negationen räckvidd över kvantitetsuttrycket och i den andra kombinationen är det tvärtom. I min undersökning är denna skillnad signifikant, men det intressanta är att den inte framhävs på något sätt i *Svenska Akademiens grammatik* eller i de andra grundläggande grammatikböckerna jag har använt i avhandlingen. I *Språkriktighetsboken* (2005:266) konstateras det till och med att räckviddstolkningen i förhållande till negation fungerar på samma sätt med alla kvantitetsuttryck som kan förorsaka flertydigheter i satsen. Detta gäller inte min undersökning där det knappast är en tillfällighet att räckviddstolkningen mellan *många* och *inte* vanligen följer räckviddsprincipen medan det motsatta gäller räckviddstolkningen mellan *några* och *inte*.

Skillnaden i räckviddstolkningen antyder att kvantitetsuttrycket *många* i allmänhet har större räckvidd än kvantitetsuttrycket *några*. Detta är nödvändigtvis inte överraskande eftersom det är typiskt för kvantitetsuttrycket *några* att det ofta används med starkt försvagad kvantitetsbetydelse (SAG II:411). Som resultat finns det flera exempel på flertydiga satser med *några* och *inte* – både i teorin och i praktiken. Man kan märka i de olika grammatikböckerna att det oftast är kvantitetsuttrycket *några* som används som exempel när man vill framhäva räckviddsflertydigheter mellan olika räckviddsuttryck. I *Svenska Akademiens grammatik* (SAG IV:380) finns det till och med exempel på hur flertydigheten anknyter till den satsdelsfunktion som *några* har i satsen. Sådan information finns det inte om kvantitetsuttrycket *många*. En förklaring till detta kan jag ge med stöd av min analys som visar att det finns flera exempel på flertydiga satser med *några* och *inte* även i praktiken. Kvantitativt är antalet satser med den flertydiga ordföljden större, och kvalitativt orsakar de oftare flertydigheter än satserna med *många* och *inte*. På det viset reflekterar teorin det autentiska språkbruket.

När det gäller analysen av räckviddsflertydigheterna mellan *många* ja *inte* finns det egentligen bara en kategori i analysen där satserna verkligen är flertydiga på satsnivån. Denna kategori består av satser där kvantitetsuttrycket *många* ensamt utgör subjektet. Det intressanta med dessa satser är att *Svenska Akademiens grammatik* inte på något sätt

lyfter fram dem bland de andra satserna. I min undersökning behandlade jag denna satstyp som en egen kategori på grund av dess special ställning i tolkningen av flertydiga satser med *några* och *inte*. Då var denna satstyp den enda som fick en avvikande räckviddstolkning i förhållande till de andra satserna. När det gäller räckviddstolkningen mellan *många* och *inte* är det igen denna satstyp som avviker från de andra satserna – men inte på samma sätt som med *några* och *inte*. I min undersökning är skillnaden i tolkningen precis densamma som Andersson (1977:399) framställer: när kvantitetsuttrycket *några* utgör subjektet har det alltid negationen inom sin räckvidd; däremot är båda räckviddstolkningarna lika möjliga när kvantitetsuttrycket *många* utgör subjektet. Detta är igen en signifikant skillnad i tolkningen av flertydiga satser mellan *några* och *inte* samt *många* och *inte*; med kvantitetsuttrycket *några* blir tolkningen ovanligt entydig, och med kvantitetsuttrycket *många* blir den ovanligt flertydig.

För en vidare forskning i framtiden är det precis dessa satser där kvantitetsuttrycken utgör subjektet som skulle vara de mest intressanta att undersöka närmare. När det gäller kvantitetsuttrycket *många* är det flertydigheten som gör dessa satser så intressanta, och med kvantitetsuttrycket *några* är det däremot den avvikande tolkningen som intresserar. Satsen där kvantitetsuttrycket *några* utgör subjektet hör egentligen till en större kategori som karakteriseras av att kvantitetsuttrycket *några* ingår i subjektet. Förutom den avvikande satsen där kvantitetsuttrycket *några* ensamt utgör subjektet är denna kategori också annars intressant; de flesta exempel på flertydiga satser i grammatikböckerna klassificeras nämligen till denna kategori. I dessa satser bestämmer kvantitetsuttrycket *några* ett annat ord i subjektet, och kan tolkas antingen inom eller utom negationens räckvidd. I min undersökning har jag tre sådana satser, och där är det negationen som har räckvidd över kvantitetsuttrycket i dem alla. Vidare forskning skulle behövas för att visa om detta är en rådande räckviddstolkning eller om det kan finnas variation bland denna typ av satser.

På basis av min undersökning kan jag i allmänhet konstatera att det i praktiken finns satser som inte kan tolkas utan sin kontext. Å andra sidan visar undersökningen också att dessa flertydigheter försvinner i samband med kontexten, något som innebär att flertydighet egentligen inte spelar så stor roll i ett autentiskt kontextbundet språkbruk. Detta är ett anmärkningsvärt resultat eftersom det erbjuder ett väsentligt tillskott till

grammatikböckernas exempelsatser och förenklade regler. Samtidigt ökar det också den diffusa karaktär av grammatiken som i början fick mig att fatta intresse för ämnet. Ju mer man ändå forskar i ämnet desto mer börjar man hitta nya regelbundenheter och regler som igen tillfälligtvis minskar grammatikens diffusa karaktär; man skapar ny information om språket och dess användning vilket är betydelsefullt för hela språkforskningen. Hopper (1987:141) hänvisar till denna uppfattning om språkets utveckling med termen ”emergent grammar” som innebär att grammatik är temporal och omstridd – den är i en ständig process. Enligt Hopper (1987:142,145) grundar sig regelbundenheter av språket alltid på det autentiska språkbruket. Grammatik resulterar för sin del från dessa regelbundenheter som ändras i samma takt som språket ändras.

Den viktigaste regelbundenheten som uppstår i denna undersökning är att det finns en tydlig dominerande tendens för hur man tolkar räckviddsrelationen mellan *några* och *inte* samt mellan *många* och *inte*; negationen har räckvidd över kvantitetsuttrycket *några*, medan kvantitetsuttrycket *många* har räckvidd över negationen. Avsaknaden av variation i dessa tolkningar ifrågasätter flertydighetens roll redan på satsnivån. Behöver man ens kontext för att klara upp flertydigheterna? I teorin är det möjligt att tolka satserna på två olika sätt, men använder man denna möjlighet i praktiken? Ämnet kräver naturligtvis vidare forskning, men på basis av denna undersökning kan man säga att tolkning av de flertydiga satserna är mycket regelbundet. Olika tolkningsmöjligheter används inte utan satserna tolkas systematiskt på de sätt som är kännetecknande för kvantitetsuttrycken *några* och *många*. Detta gör det allt svårare att kalla de flertydiga satserna flertydiga.

LITTERATURFÖRTECKNING

Andersson, Erik, 1977: *Verbfrasens struktur i svenskan. En studie i aspekt, tempus, tidsadverbial och semantisk räckvidd*. Åbo: Åbo Akademi.

Andersson, Erik, 1994: *Grammatik från grunden. En koncentrerad svensk satslära*. Uppsala: Hallgren och Fallgren.

Andréasson, Maia, 2007: *Satsadverbial, ledföljd, och informationsdynamik i svenskan*. Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 7. Göteborgs Universitet: Institutionen för svenska språket.

Bolander, Maria, 2001: *Funktionell svensk grammatik*. Stockholm: Liber AB.

Dahllöf, Mats, 1999: *Språklig betydelse. En introduktion till semantik och pragmatik*. Lund: Studentlitteratur.

Ekerot, Lars-Johan, 1995: *Ordföljd, tempus, bestämdhet. Föreläsningar om svenska som andraspråk*. Malmö: CWK Gleerups Utbildningscentrum AB.

Gårding, Eva, 1974: *Kontrastiv prosodi*. Lund: CWK Gleerup Bokförlag.

Gårding, Eva & Kjellin, Olle, 1998: *Vårt tal*. Uppsala: Hallgren & Fallgren Studieförlag AB.

Hellspång, Lennart & Ledin, Per, 1997: *Vägar genom texten. Handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Hellspång, Lennart & Söderberg, Barbro, 1975: *Grepp om språket*. Lund: Studentlitteratur.

Hopper, Paul, 1987: Emergent Grammar. *Proceedings of the Thirteenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, s. 139 – 157. Berkeley Linguistics Society.
<<http://elanguage.net/journals/index.php/bls/article/viewFile/2492/2459%E5%AF%86>>
[Läst 11.9.2013]

Hultman, Tor G., 2003: *Svenska Akademiens språklära*. Stockholm: Svenska Akademien.

Jørgensen, Nils & Svensson, Jan, 1987: *Nusvensk grammatik*. 2. uppl. Malmö: CWK Gleerup Utbildning AB.

Lagerholm, Per, 2005: *Språkvetenskapliga uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.

Malmio, Kristina, 2009: Kontextuell forskning, ett ouppnåeligt ideal? Om problem och möjligheter i kontextuell forskning. I Ekman, Michel & Malmio, Kristina (red.) *Bloch, butch, Bertel: kontextuella litteraturstudier*, s. 9 – 21. Helsingfors: Helsingfors universitet & Åbo: Åbo Akademi.

Platzack, Christer, 1973: *Språket och läsbarheten. En studie i samspelet mellan läsare och text*. Lund: CWK Gleerup Bokförlag.

Platzack, Christer, 1998: *Svenskans inre grammatik – det minimalistiska programmet. En introduktion till modern generativ grammatik*. Lund: Studentlitteratur.

SAG = Svenska Akademiens grammatik, se Teleman Ulf, Hellberg Staffan & Andersson Erik 1999.

Sjöström, Sören, 2006: *Språkets struktur, betydelse och användning*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.

Språkbanken. *Om oss*.

<<http://spraakbanken.gu.se/swe/information>> [Läst 12.3.2012]

Språkriktighetsboken. 2005. Utarbetad av Svenska språknämnden. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.

Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik, 1999: *Svenska Akademiens grammatik I. Inledning, register*. Stockholm: Svenska Akademien.

Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik, 1999: *Svenska Akademiens grammatik II. Ord*. Stockholm: Svenska Akademien.

Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik, 1999: *Svenska Akademiens grammatik III. Fraser*. Stockholm: Svenska Akademien.

Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik, 1999: *Svenska Akademiens grammatik IV. Sats och meningar*. Stockholm: Svenska Akademien.

Thorell, Olof, 1973: *Svensk grammatik*. 2. uppl. Stockholm: Esselte Studium AB.

Korpusmaterial

Språkbanken. *Konkordanser*. Korpus GP01. Söksträng ”några + inte”.

<<http://spraakbanken.gu.se/konk/>> [Hämtat 23.2.2012]

Språkbanken. *Konkordanser*. Korpus GP01. Söksträng ”många + inte”.

<<http://spraakbanken.gu.se/konk/>> [Hämtat 22.5.2012]

BILAGOR

Bilaga 1

Kontexter för flertydiga satser med *några* och *inte*

(1) GP32:0410 EKO Sjögren Sten, 28672 Brist på te

, sidan 52 [Brist på tekniker kan hota tillväxten] Det är inte första gången näringslivet varnar för teknikerbrist. De kommande tio åren behöver företagen i länet dubbelt så många ingenjörer som skolorna kan spotta fram. Totalt handlar det om ett underskott på tolv tusen personer, enligt en färsk rapport från Västsvenska Industri- och Handelskammaren. - Om inte förutsättningarna finns här i Västsverige kommer jobben att vara någon annanstans, varnar Handelskammarens vd Anders Källström. Men **några** akuta rekryteringsproblem tycks inte vara för handen. Åtminstone inte bland de företag GP talat med: - I dag har vi inga svårigheter att rekrytera medarbetare till teknikersidan, säger Volvo Personvagnars vd Sven Eckerstein. I fjol plockade företaget in några hundra ingenjörer och täckte behovet. I år har man dragit ner något på takten. Åke Johansson, vd på snabbväxande Ericsson mobile data design, ger en liknande bild. Förra året rekryterades omkring 200 personer varav huvuddelen högs

(2) GP10:0408 GBG Uhlin Leif, 28024 De går i skol

s att skolpliktigt barn kan få fullgöra sin skolgång på annat sätt än som anges i lagen om det är ett fullgott alternativ till den utbildning som annars erbjuds barnen, förklarar Charlotte Karlsson. Föräldrarna skrev ett kontrakt med rektor på den skola där barnen annars skulle ha gått. - För det är rektorn som ansvarar för skolpliktsbevakningen, poängterar Charlotte Karlsson. Från skolan har föräldrarna dessutom fått undervisningsmateriel, som används i den eller de aktuella årskurserna. - **Några** ekonomiska bidrag i övrigt utgår inte. Det är alltså inte samma regler som för friskolorna, dit eleven tar med sig skolpengen. Medgivande för hemundervisning lämnas för ett år i taget. Under denna tid skall utfallet av hemundervisningen prövas. Tillståndet kan återkallas med omedelbar verkan om insynen i hemundervisningen inte är tillräcklig. - Kontrollen av barnens kunskaper sker två gånger per termin. Då, och när det gäller diagnostiska och nationella prov, får de bege sig till skolan

(3) GP13:0204 VSB Källvik Annika, 9158 Särvox i A

inte Strandverket förrän i början av 1800-talet, men befästningar av det slaget fanns överallt i omgivningarna runt Marstrand. M Ström [Särvox i Ale får kritik Skolverket missnöjt med att eleverna inte får betyg] av ANNIKA KÄLLVIK 0303-194 12 annika.kallvik@gp.se Skolverket är kritiskt till att särvox inte betygsätter eleverna som går på särvox i Ale, så som det står i skolförordningen. Vid särvox anser man att Skolverket ställer alldeles för höga krav på eleverna. En del kan inte läsa, **några** kan inte räkna och vissa har svårt att hantera pengar. särvox fungerar därför som repetition för dem som glömt kunskap från grundskolan eller gymnasiet. - Kartan stämmer inte med verkligheten, och då måste verkligheten få råda, anser Inga-Lena Lindenau, rektor för komvux-kunskapslyftet, där särvox ingår. Vid särvox i Ale, och vid många andra särvox i landet, arbetar man med individuella studieplaner. Inga-Lena Lindenau skulle önska att särvox kunde jobba med studieomdöme, utan betyg, så

(4) GP9:0706 POL Gelotte Gert, 51048 Persson irri

Yasser Arafat i Köpenhamn och kom på att Sten Andersson varit där dagen innan för privatdiplomatiska samtal om Mellanöstern. Den svenska socialdemokratins förhållande till Israel och Palestina är långt och komplicerat. Längre var det mer än lovligt idylliskt: Med geväret i ena handen och spaden i den andra byggde judar från hela världen ett nytt hem i öknen. I spetsen för bygget stod israeliska socialdemokrater och Israel låg där som en demokratisk ö i ett hav av svartmusigt arabiskt barbari. **Några** palestinier syntes inte till. När Olof Palme 1965, vid ett besök i Alger, skakade hand med palestiniernas ledare Yasser Arafat var det en oerhörd handling. Israel kämpade för sitt liv, Arafat var terrorist. Sexdagarskriget 1967

ändrade mycket. Israels förintande seger klargjorde vem som var militärt starkast i området. Och palestiniernas motstånd fick efter hand omvärlden att inse att Israel inte enbart byggs i en öken utan även på palestinska åkrar och vingårdar. Under 80-talet försökte

(5) GP39:0205 NÖJ Lindqvist Johan, 9616 Hon har d

ättre i USA. - De man jobbar med där är så oerhört målinriktade och alla kör stenhårt. Vi svenskar föredrar att ta det lugnt och känna in stämningen lite mer, säger Monia. Monia spelade in i en studio i Franlin strax utanför countrystaden Nashville. Kanske inte i den hetaste studion med de allra mest uppbokade musikerna. Men ändå med den rätta känslan. - Vi har jätteduktiga musiker i Sverige, men där har man det liksom med sig från uppväxten. Musiken är helt naturlig för dem, menar hon. Men **några** samarbetsproblem ska det inte ha varit. Monia menar att kanadensiskan Shania Twain har öppnat dörrar i Nashville för utländska artister och att acceptansen har ökat. - Nashville har varit en glaskupa, men nu tar man in mer och mer influenser utifrån. Och det märks ju på musiken. Det är inte så konservativt längre. Ska uppträda i Bingolotto Andra kanske skulle säga tvärtom. Att just den listinriktade, popanstrukna och massproducerade countryn är allra mest inskränkt och att en rad unga

(6) GP22:0203 TVÅ Nicklasson Olle, 9050 Alldeles

ag. Varken mer eller mindre. - Jag hade drivit restaurangen på Hamra Gofklubb i tio år och ville varva ner. Jag fick se en annons om det här lilla kaféet och tänkte att jag kunde ta det så länge. Nu är det tio år sedan Roy såg den där annonsen och han har inga planer på att flytta. Han trivs alldeles utmärkt. - Jag har nog minst 99 procent stamgäster. Jag blir själv förvånad om det kommer in någon jag inte känner igen. Traditionell svensk mat, inte husmanskost, kallar Roy det han lagar, och **några** större avsteg från den menyn blir det inte. - Joxa, säger Roy om alla experiment. Han erkänner att det nog hände att han kunde joxa till det med något kinainspirerat förr. Nu blir det i stället variationer på svenska klassiker, som hans julfärslimpa, en köttfärslimpa med smak av både koriander och kryddpeppar. Visst händer det att gästerna har önskemål men då snarare i än mer traditionell riktning. - Nu vill de ha korv. Det hände aldrig att de frågade efter det förr, berättar Roy. Ord

(7) GP25:0216 POL Silberstein Margit, 12810 Perss

rågan med statsminister Göran Persson i riksdagens frågestund. Under själva frågestunden gav Göran Persson ett preciserat svar. Men efteråt lovade han alltså att a-kassan ska höjas med 100 kronor från 1 juli i år och ytterligare 100 kronor vid årsskiftet. Dragkamp med Ringholm Det löftet gav han redan vid LO:s kongress i mars förra året. Men när näringsminister Björn Rosengren i juni la fram sitt förslag om en ny a-kassa stod det att a-kassan ska höjas om det statsfinansiella läget tillåter. **Några** belopp fanns inte med. Det berodde på att Rosengren haft en dragkamp med finansminister Bosse Ringholm, som alltså bromsat reformen. Avsikten var att höjningens storlek skulle diskuteras i de förestående budgetförhandlingarna mellan regeringen, miljöpartiet och vänstern. Men nu har alltså Göran Persson redan avgjort den frågan genom gårdagens löfte. Och när historien skrivs kommer det förmodligen att bli regeringen och inte vänstern som får ta åt sig äran för reformen. Ett annat krav frå

(8) GP5:0815 ALL Svensson Peder, 59459 Bankomaten

tat. I området bor många äldre. För dem innebär beslutet stora problem. Många av dem saknar bil och blir nu tvungna att ta en extratur med buss ner till Partille centrum. - Jag har alltid använt den och kommer att definitivt att sakna denna möjlighet, säger Marie Pettersson, som bott i området i 20 år. Mikael Snygg är butikschef för H P Furulund där automaten suttit. - Vi jobbar för att lösa problemet tillsammans med andra banker. Förhoppningen är att vi ska kunna göra det under hösten. Men **några** garantier finns inte, säger han. PEDER SVENSSON 031-62 47 28 peder.svensson@gp.se [Timrå tänkbar ort för kärnavfall] Kommunrådet Jan Jennehag (v) är positiv till en utredning om att ta emot kärnbränsleavfall för slutförvaring i Timrå. Utredaren Statens kärnbränslehantering (SKB) har redan rekommenderat tre orter för förvaring av det svenska kärnbränsleavfallet - Oskarshamn, Östhammar och Tierp. Sedan har blickarna riktats mot Norrlandskusten. I ett yttrande har Kasam, Statens råd

(9) GP7:0611 GBG Johansson Lars Ove Bodin Chris, 4

ed att säkra Mässhuset. De som arbetar i kvarteret kan dock gå till jobbet som vanligt. - Vi stänger själva Mässhuset men Trade Center som ligger i anslutning kommer att vara öppet och de som arbetar där kommer att kunna göra det den 11, 12 och 13, säger polisens informationschef Bengt Staaf. Trafiken i området påverkas också. Från i dag stängs Skånegatan av för trafik från Korsvägen till rondellen vid hotell Opalen. Det går inte heller att köra Burgårdsgatan, Tegnérsgatan och Valhallagatan. **Några** parkerade bilar får inte finnas i området. De som bor inom avspärningarna och har bil kan söka tillstånd för att parkera på Heden. Polisen bygger successivt upp avspärningarna de närmaste dagarna. - Men det ska gå att ta sig fram inom området, säger Bengt Staaf. Avspärningarna träder i kraft klockan 03.00 torsdag och därefter går det inte att ta sig in i området utan passerkort. Avspärningarna ska rivs direkt efter att toppmötet avslutats. Sven Lindhe, skräddarmästare, valde att i

(10) GP22:0131 NAM Christiansson Anders, 7899 "Reg

es. Handslagna tegelstenar - större än vanliga - från Horns gamla tegelbruk användes till första våningens golv. Museet finns på andra våningen där rummet domineras av landets äldsta pappersmaskin, som från 1872 och 50 år framåt, användes vid Katrinefors pappersbruk. För att få upp den fem ton tunga pjäsen användes en lyftkran från Marie-stads hamn. Pappersmaskinen har en säregen historia. När den ersattes av en modernare version skulle den visas vid Göteborgs stads 300-års jubileum 1921. Men **några** pengar fanns då inte för ett jubileum som i stället fick vänta till 1923. Jubileumsutställningen blev en stor succé och den stora pappersmaskinen hamnade sedan på Göteborgs industrimuseum. - Under min tid på Chalmers såg jag maskinen under ett studiebesök. Elisabeth Göthberg tog senare kontakt med museichefen Barbro Ilvemo och fick veta att pappersmaskinen nu fanns i ett magasin på Hisingen. Hon ordnade så att Vadsbo museum fick låna den unika maskinen. - När museet invigdes kom hon, he

(11) GP10:0611 VSH Raiend Kersti, 45131 De kan få

sönder under nattens storm och tältduken flaxar ljudligt. - Som värme- och kaffestuga får vi använda Odelius villa. Men den blir vi av med i september, suckar Rune Johansson, vice ordförande för klubben och den som under sista månaderna legat i slutförhandlingar med kommunen om byggandet av en inomhushall vid ishallen. Tre alternativ diskuteras och fritidschefen Pigge Lindén har lanserat ett av dem för fritidsnämndens politiker, en isolerad plåthall till en kostnad av 1,2 miljoner kronor. Men **några** pengar finns inte i fritidsnämndens budget, utan bollen går vidare till kommunstyrelsen och dess konto för oföretsudda utgifter. Bouleklubben är beredd att stå för driftskostnaderna, cirka 40 000 kronor om året. En hake i dagsläget är att kommunen vill att klubben även tar räntekostnaden. Det har klubben inte råd med. - Vi får inga föreningsbidrag från kommunen, medlemmarna är över tjugo år och vi betraktas inte som en handikappförening heller, säger Rune Johansson. En hall skulle dock

(12) GP33:0606 EKO Sjögren Sten, 43749 Ericssonjob

ifter flyttas utomlands. Verksamheten, som består i utveckling av programvara för Internet, flyttas till Holland med omedelbar verkan. Redan i fredags fördes de anställda över till sina nya jobb inom Ericssons försvarselektronik i Mölndal. Även de 20 konsulterna erbjuds att flytta över till försvarssidan, där Ericsson just nu har 150 vakanser. Övervägande delen av de anställda är ingenjörer. Efter en lång period av osäkerhet för de anställda sker nu förändringarna på Ericsson i rask takt. Och **några** alternativ har inte erbjudits de berörda i Mölndal. Budet är kort och gott att de flyttar över till försvarssidan. Trots det korta varslet har ärendet MBL-förhandlats i sedvanlig ordning, enligt Ericsson Microwaves informationschef Agneta Lundin-Carlsson. Första fackliga informationen hölls i tisdags förra veckan. - Det har inte varit några heta diskussioner, säger hon. Tills vidare jobbar de anställda med att avveckla den gamla verksamheten. - Tanken är att innan juni är slut ska alla

(13) GP9:0826 GBG Sahlberg Anders, 62557 Dags för

m att det måste vara i just Askim. Vi kommer därför att ta kontakt med länsrätten för att få klarlagt om det går att erbjuda plats på annat ställe i kommunen, säger Ulla-Britt Block, chef för äldreomsorgen i

Askim. De sex stadsdelsnämnderna Askim, Tynnered, Frölunda, Styrso, Älvsborg och Högsbo samarbetar för att få fram platser för äldreboende. LARS-OVE JOHANSSON 031-62 42 83 larsove.johansson@gp.se [Dags för smart samåkning Ericssonanställda blir först ut i det största försöket hittills] **Några** försök att i större skala få bilister att åka tillsammans har inte gjorts i Sverige sedan 80-talet. Men sedan några år tillbaka har Vägverket i västra Sverige undersökt möjligheterna att bygga upp en IT-tjänst via Internet som gör det tillräckligt bekvämt att samåka för att användarna också ska kunna se fördelarna. Och nu börjar det bli dags. I januari ska enligt planerna 500-800 av de flera tusen anställda på Ericsson Microwave Systems i Lackarebäck i Mölndal kunna börja provåka system

(14) GP7:0629 GBG Live Johan, 49678 Ekonomiska pro

igare, inte bara under Crafoords tid, säger Jesper Aspegren. Enligt vad GP erfar har det allt sedan övertagandet från Auktionsverket varit problem med lönsamheten för Göteborgsavdelningen. Vilken omfattning de ekonomiska problemen har, eller hur mycket vårens försörjning påverkat, vill Crafoord inte kommentera. Om läget får några konsekvenser för Crafoord Göteborg är heller inte något företaget vill tala om i dagsläget. - Vilka följer det här får kan jag inte säga, säger Jesper Aspegren. **Några** förändringar är inte beslutade och ännu finns inga beslut som berör personalen, enligt företaget. JOHAN LIVE 031-62 40 00 goteborg@gp.se [Många vill föda på västkusten I sommar väntar BB i Halmstad en ökning av kvinnor från Stockholm] - Vi vet att det blir en anstormning av barnafödslar i juli, säger Ann-Britt Johansson, avdelningschef på Länssjukhuset i Halmstad. Hon räknar med att ett 30-tal mödrar från övriga landet väljer att föda i Halmstad på sommaren. - De kommer särskilt frå

(15) GP10:0907 VSL Martinsson Anders, 65896 Häckar

ntoret att klippa skymmande häckar, buskar och träd utåt gatan eller trottoaren. I år har det skett via annonser och på kommunens hemsida på Internet. - Det är en trafiksäkerhetsfråga att sikten inte skymd exempelvis i ett kvartershorn eller kurva, menar Mats Kindlund. En stor del av klagomålen kommer från föräldrar som är oroliga för olycksrisken när deras barn cyklar från och till sina skolor. Trädgrenar som hänger över trottoarer är också irritationsmoment. Hur stort problemet är är okänt. **Några** kartläggningar har inte gjorts. Men varje vecka inkommer flera samtal till tekniska kontoret. -Vi har inga resurser för att kontrollera omfattningen, säger Mats Kindlund. Däremot blir det uttryckningar när upprörda invånare ringer och klagar. Då uppmanas fastighetsägaren att ta fram saxen och klippa ned busken eller grenarna. Besöket eller en lapp i brevlådan uppskattas sällan. - Kanske upplevs det som ett intrång i den personliga integriteten, tror Mats Kindlund. Den berörde får cirka

(16) GP34:0427 UTL Nummelin Wiktor, 32873 Reformre

å gjort ett sista försök att rädda sig kvar, när han erbjöd majoriteten i parlamentet, radan, "en aktiv del" i regeringsarbetet. Men han talade för döva öron. Strax därpå röstade radan bort honom med 263 mot 69 i en avgörande misstroendeomröstning. Får stöd av folket Det stöd som Jusjtjenko inte har i parlamentet har han däremot hos stora delar av folket. Uppemot 20 000 människor protesterade i centrala Kiev i går - fler än under någon annan demonstration under vintern och våren i Ukraina. **Några** sammandrabbningar med polis rapporterades inte. Demonstranterna ropade slagord mot kommunister och oligarker - landets mäktiga företagsledare - samt den omstridde presidenten, Leonid Kutjma. Trots att Kutjma anklagas för delaktighet i mordet på en regeringskritisk journalist, har Viktor Jusjtjenko hela tiden gett sitt stöd till presidenten. Men nu tycks han själv i stället ha blivit övergiven. Presidenten har varit försiktig i sina uttalanden om striden mellan Jusjtjenko och parlamentet

(17) GP6:0407 ALL Höglund Jan, 27831 Fritt fram fö

llen. - Många tyskar har stugor i Dalsland och och Värmland. De brukar ta med sig allt de behöver i matväg hemifrån. Men sedan i går återgår livet vid gränsen till hur det var före förbudet. Det vill säga att det är fritt fram för allt utom sådant som kommer från smittade områden. Men, medger tullarna, det kan vara svårt att se om till exempel bacon kommer från Danmark eller Frankrike. Sökandet efter narkotika och otillåtna mängder alkohol och tobak har pågått parallellt med köttjakten. Men **några** större beslag har inte gjorts i Västsverige. Tullen i Skåne gjorde däremot 22 narkotikabeslag under helgen. Cirka 400

tulltjänstemän, dubbelt så många som vanligt, har bevakat landets gränser under den gångna veckan. Omkring 14 ton kött och köttprodukter har överlämnats till tullen. Dessutom har tre ton återförts till Finland med resenärer som vänt vid gränsen i övre Norrland och rest tillbaka med sina livsmedel. JAN HÖGLUND 031-62 42 29 jan.hoglund@gp.se ***** Fyra fortsatt farliga l

(18) GP38:0929 POL 72012 V vill vinna i Stockholm

i diskussionen. Men det vore olyckligt om hela valrörelsen handlade om sjukvårdsköerna i Stockholm. I TV4:s partiledardebatt på torsdagskvällen förvånade Schyman bland andra statsminister Göran Persson genom att inte utesluta någon form av samarbete med s efter nästa års val. Liknande formuleringar användes vid partiets kommunaldagar för ett par veckor sedan men då uteslöts samarbete exakt enligt dagens uppläggning. Det fungerar dåligt rent praktiskt och en annan lösning skulle vara bättre. **Några** ultimativa krav om regeringssamarbete eller ingenting, har däremot inte ställts, enligt Schyman. Klart är dock att regeringen Persson bör avgå och någon form av förhandlingar ta vid om dagens opinionsläge står sig vid valet. - Då måste det också bli en politik som formas även av andra, säger Schyman. Men att ställa sig vid sidan av och inte förhandla är inget alternativ för oss. Vi kommer alltid sätta oss i en position där vi kan påverka. Men hur det kommer se ut vet vi inte. TT [Bara

(19) GP2:0520 LED 39222 Tyket

ta år. Däremot meddelar partiledningen att Alf Svensson "står till förfogande" för att kandidera i samtliga valkretsar, något som uppfattas som en tydlig uppmaning att placera denne i topp på listorna. Visst är personval bra även inom kristdemokraterna, men bara så länge det handlar om att rösta på personen Alf Svensson. Veckans icke-nyhet levererades av tidningen Expressen, som på löpsedel och i en stort uppslagen artikel hävdade att kung Carl XVI Gustaf skulle ha besökt en porrklubb i USA. **Några** belägg för dessa påståenden kunde tidningen inte prestera. Det hindrade inte Expressen från att nästa dag på debattsidan följa upp "nyheten" med en artikel om att svenska kungar i alla tider varit förtjusta i nakendans och strippor. Publiceringen motiverades med att om "påståendet skulle vara sant för Carl XVI bara en gammal kunglig tradition vidare". Efter dessa journalistiska bragder behöver ingen förvånas över att upplagan för Expressen fortsätter att rasa i en takt som ligger väl i l

(20) GP30:0608 POL Bondeson Kj, 44428 Kyoto kan sp

amförs en skarp varning om att jordens uppvärmning är en realitet och att utsläppen av växthusgaser är en del av problemet. Inom den amerikanska administrationen arbetas intensivt med att ta fram alternativ till Kyotoprotokollet. Eventuellt kommer president Bush att presentera delar av förslagen då han möter Göran Persson och de övriga EU-ledarna i Göteborg. - En mängd idéer granskas, sade presidentens rådgivare i säkerhetsfrågor, Condolezza Rice, i onsdags på en presskonferens i Washington. **Några** besked om vad alternativen eventuellt kan tänkas omfatta gav hon inte. - Det här är ett komplext problem. Det är ett mycket mer komplext problem än vad man vanligen läser om i tidningarna. Och jag tror vi förstår dess komplexitet, sade hon. KJ BONDESON 031-62 47 09 karl-johan.bondeson@gp.se [Folkpartister vill bli Liberaler] Folkpartiet håller landsmöte i Lund i mitten av oktober. Drygt 300 motioner har kommit in och ska så småningom behandlas av partistyrelsen. En känslig fråga d

(21) GP10:0314 VSV Wetterqvist Anna, 20753 Utbetal

tiderna varierar från kontor till kontor. - Vi har försökt omfördela resurser och lösa tillfälliga toppar med övertid men det går inte längre, säger Annika Braide. Jag kan i nuläget inte säga var snittet på förseningarna ligger, men hamnar man över 5-6 veckor så är det för mycket. Nu handlar det om att beta av ärenden och komma i balans. Fler vågar vara hemma Att hitta en mer normal lösning på den pressade och tillsynes permanenta situationen ute på försäkringskassans kontor verkar avlägset. **Några** mer pengar från regeringen kan kassan inte räkna med och således ingen extra personal. Tills vidare begränsas telefontiderna från och med i dag fram till den 29 juni. - Men, säger Annika Braide, vi är fortfarande tillgängliga och ska försöka hålla en god service. Den vanliga telefonkundtjänsten kommer att hålla öppet som vanligt. ANNA WETTERQVIST 031-62 40 00 vastsverige@gp.se *** Orsakerna • Ökningen av antalet sjukfall beror till stor del på att de långtidssjukskrivna blivit allt f

(22) GP9:0831 VSB Andersson Åse, 63971 JO kritisk

r så de högre myndigheterna, främst länsstyrelsen, nu ett antal gånger försökt påminna Tanums kommun om att svartbygget är ett svartbygge kommenterar kommunen inte ens alla de beslut som säger att något konkret måste göras. Och det är det som JO nu anmärker på, som menar att Tanums kommun inte bara kan låtsas som om det inte finns rader av beslut som säger att något ska göras åt svartbygget i Grönemad. "Ärendet avslutas med den allvarliga kritik som uttalats.", skriver JO Nils-Olof Berggren. **Några** sanktionsmöjligheter har inte JO. Så utöver fadäsen att få kritik från JO drabbas inte Tanums kommun. ÅSE ANDERSSON 0303-141 26 ase.andersson@gp.se [Bitter Boode inför rätta - men målsägaren dök aldrig upp till gårdagens förhandling] Det var i februari i fjol som polismästare Boode förföljde biltjuvarna på E 6 i södra Halland och ner till norra Skåne. När den stulna bilen fick bensinstopp flydde de två männen över en åker men togs fast av Boode. Polismästaren drog sin tjänstepistol un

(23) GP45:0403 KUL Olsson Jesper, 26619 Skarpsinne

så vidare.) Numret inleds med ett essäblock, som traditionsenligt gör avstamp i filosofin - Simo Säätelä kryssar mellan subjektivitetens och objektivitetens fällor, för att med hjälp av Wittgenstein och Robert Pirsig (!) besinna oss när det gäller själva problemets form - innan de enskilda konstärterna får sin belysning. Initierade resonemang kring arkitektur, musik och litteratur följer, historiska analyser såväl som interventioner i samtidens estetiska diskussioner (eller frånvaron av dem). **Några** tydligare ansatser till att helt och hållet vilja göra sig av med "kvalitet" noterar man dock inte. Det närmaste man kommer är Nils Olssons intressanta och litet vingliga essä Litteratur och teatralitet, där han framhåller hur uppluckringen av litteraturens särskildhet som konststart måste förskjuta fokus mot frågor kring medium och materialitet. I nästa avdelning uttalar sig sittande och före detta kulturchefer vid landets stora tidningar i ärendet utifrån sina specifika men tongivande pos

Bilaga 2

Kontexter för flertydiga satser med *många* och *inte*

(24) GP1:0125 POL Larsson Renette, 6149 i huvudet

De som inte har tillräckligt med kvalifikationer. Tjockleken på de inkomna handlingarna varierar. Ingen har lämnat en handskrivnen. - En ansökan får inte vara för lång tycker jag. 1,5 sida personligt brev samt en sida med sin CV är lagom, säger Inga Alander. Några har inte skrivit ut sin ålder. Det var visserligen inget krav, men i uttagningen till den här tjänsten har man velat se en viss spridning på ålder bland de antagna. - Jag får i stället se på meriterna och gissa den sökandes ålder. **Många** gör det inte för att de anser att meriterna skall tala för sig. Vi vill veta åldern för helheten på gruppen, säger hon. En snabb blick genom flera andra akter visar att det faktiskt är en hel del som inte skrivit under sin ansökan. Det ser ut som de har glömt det. Känns det som ett tecken på slarv? - Nej, jag tänker inte på det förrän nu. Det är inget jag lägger vikt vid. Jag är mer intresserad av innehållet, säger hon och bläddrar vidare. Hon håller upp olika färgstarka ansökningar so

(25) GP10:0109 VSV Nyman Jan, 1630 Statsministern

s kvar. Ingvar Ekesbo är professor emeritus vid Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, och har arbetat med frågor om djurhållning i över 40 år. Under den tiden har han sett hur svenska bönder och veterinärer tillämpat forskningsresultat om sambandet mellan miljö, djur och hälsa. Detta har möjliggjort att förbud mot både foderantibiotika och utfodring av gräsätande djur med köttmjöl kunde införas i Sverige med bönderna bland initiativtagarna. - Det är möjligt att Göran Persson kan de här sakerna. **Många** gör det inte. Hör han till dem bör han också ta till sig denna kunskap, säger Ekesbo. Swedish Meats fruktar inte att köttförsäljningen ska minska på grund av statsministerns inställning. - Han har ju markerat att den svenska djurhållningen är positiv, sedan är det ju var och ens sak att bestämma vad man stoppar i sig. Det viktiga är att vår verksamhet beskrivs korrekt, säger informationschef Bengt P Gustafsson. Han ville dock inte släppa in GP i går för att göra ett reportage vid Swedis

(26) GP80:0616 GRA Jacobsson Sara Börjesson Tora, 4

nkliga som alla andra. För dem som kommit upp sig ur vardagen. Plötsligt förändras människorna, de är inte längre en del av folket, utan förmer än alla andra. De vanliga människorna får maka på sig lite, skattepengarna hamnar i maktens korridorer. Ger EU-toppmötet människor en möjlighet att vara med om vad som beslutas? Runt halva stan byggs någon slags skyddsmur, som ställer till problem för människorna som bor i området. Är det verkligen rätt att stänga ute folket från beslut som rör dem? **Många** ser inte poliser som ens humanitära varelser när de bär uniform. Det blir en segregation mellan poliser och "människor". Möten med människor är oerhört fascinerande och är det enda sättet att upptäcka att bakom varje hård sköld eller skepnad finns en varelse av kött och blod som också har ett bultande hjärta och sprakande tankar. Sara Jacobsson och Tora Börjesson [Het batalj på Kungälv's toppmöte Krönikespelet en kraftfull föreställning om vikingarnas trekungaträff] Jag lämnade flerkun

(27) GP34:0804 KUL Johansson Thomas, 57024 Männen

es 18 956 fall av kvinnomisshandel till polisen. Gärningsmannen var i 78 procent av fallen en till kvinnan bekant man, medan 22 procent utfördes av någon kvinnan inte kände. Varje dag anmäldes alltså 52 fall av kvinnomisshandel till polisen. De flesta anmälningar ledde inte till åtal. 1995 polisanmäldes cirka 2 700 sexualbrott mot personer under 15 år, det vill säga varje dag anmäldes sju sexualbrott mot barn. De flesta av dessa brottslingar är män. Här finns givetvis också ett stort mörkertal, **många** vågar inte anmäla mannen. För tio år sedan kom Bryt tystnaden, en bok om våldet mot kvinnor som användes i kvinnojourernas studiecirklar. Nu är samma författare tillbaka med en ny bok, Tystnaden är bruten. TA ANSVAR! I boken varvas statistik om våldet mot kvinnor och teoretiska diskussioner om det manssamhället med ingående fallbeskrivningar av misshandlade och sexuellt utnyttjade kvinnor. Vi får till exempel stifta bekantskap med Malin, en kvinna i 35-årsåldern. När hon var 19 år gammal

(28) GP4:0216 AVE Boisen Frida, 12967 Herr Anka &

or. För mig skulle det vara omöjligt. Jag förstår helt enkelt inte hur det skulle gå till. [Herr Anka & Fru Spets] I Göteborgs skyltfönster har vårens skönheter nyss gjort sin entré. På damskofronten har stegen hårdnat med smalare, spetsigare klackar. Från de trubbiga framfotsnäbbarna vi vant oss vid de senaste åren har modet i vår svängt tillbaka till spetsigare stövlettvarianter som för tankarna till 80-tal. Långa, platta, vissa med mycket markerade tår. Är det verkligen snyggt? - Nja. **Många** vågar inte. De tycker att fötterna ser längre och större ut, men det är mest en vanesak. Och de trubbiga skorna har inte försvunnit, så de försiktiga kan fortfarande välja dem, säger Jonna Rautjärvi på Jerns. Trendigaste färgerna går i typiska vårnyanser. Rosa, babyblått, ljusgult och så mycket beige. Särskilt på stövlar. Låga, nakna sandaler är också heta i vår. **Många** med små strassdetaljer. I form av hjärtan, prickar eller långa band. Herrskotrenden är mjukare, rundare, bredare. Mer na

(29) GP26:0226 POL Thorpenberg Paulsson Eva, 15908

ett feministiskt parti i dag. Vi ser att det finns strukturella skillnader mellan män och kvinnor och vi vill göra något åt dem, både genom lagstiftning men framförallt genom att förändra attityder, säger han. Förslaget till nytt partiprogram har förstås redan fått kritik. "Visionslöst, tråkigt, skrivet av någon som glömt klassperspektivet", "på väg mot socialliberalismen" är bara några av de kritiska omdömen som fällts i debatten hittills. Men Thomas Östros tar de kritiska rösterna med ro. - **Många** som yttrat sig i debatten är ju dessutom inte med i partiet, konstaterar han. Men det visar att när s kommer med ett nytt partiprogram skapar det ett intresse långt utanför våra egna led. - Sedan har ju borgerliga ledarsidor gjort ett stort nummer av att "nu lämnar socialdemokraterna socialismen". Men det beror ju bara på att de försökt pådyvla oss att vi är för planekonomi. Men i själva verket övergav vi planekonomin som idé redan på 20-talet. Förslaget till nytt partiprogram lär fortsä

(30) GP14:0902 VSV 64609 Barnen i centrum på Skoge

ed rätt kompetens för att vara en konkurrenskraftig region där tekniska företag kan verka. [Barnen i centrum på Skogens Dag] UDDEVALLA: En favorit i repris. Så lanserar Skogsvårdsstyrelsen det egna arrangemanget, Skogens Dag. Det lyckade arrangemanget förra året följs nu upp med skogs dagar på 42 platser i landet i dag. Utvalda orter och platser i Västra Götaland är Borås Djurpark, Stora Torp vid tv-huset i Göteborg, Backamo och Hensbacka utanför Uddevalla, Skövde och Åsnebyn i Dalsland. - **Många** barn får inte en naturlig kontakt med skog och natur och därför vill vi ge dem och deras föräldrar chansen att uppleva vad skogen kan erbjuda, säger Skogsvårdsstyrelsens generaldirektör Maria Norrfalk. Barnen får bland annat lära sig tillverka smycken i trä och spana efter hackspettar. Skogens Dag är ett arrangemang inom ramen för projektet Grönare skog - Skogsvårdsstyrelsens satsning på att få skogsproduktion och naturvård att gå hand i hand. 107 000 skogsägare har deltagit i kurser oc

(31) GP56:0218 NÖJ Torell Kristina, 13520 Konsten

- Jag kan inte göra en film där jag kan förstå mig på något sätt. Det är också något som publiken genomskådar. I Kattbrevet lockades hon av naturen, flickan, 13-åriga Sofi, som flyttar till landet, relationen mellan henne och mamman och moderns nye pojkvän. - Men framför allt tyckte jag om att det finns spänning och magi. Att det är så många tillfälligheter som bygger upp till något. Hon fastnade också för att detta är en berättelse som ger något både till en vuxen och en ung publik. - **Många** barn har det inte så lätt idag och jag känner att den här filmen kanske kan vara en tröst för dem. De ser att här finns en annan flicka som klarar av det. Genom ett slags öppenhet träffar hon på olika saker, möter katten som blir hennes vän och den gamla kvinnan. Denna kvinna har en motsvarighet i Christina Olofsons eget liv. - När jag var ungefär som Sofi var farmor den som berättade. Hon bodde i Göteborg och kunde inte gå ut. Där satt vi i ett fönster och så hittade hon på historier om

(32) GP10:0828 VSV Fransson Dag, 63330 Skaras skol

riksenkät till samtliga grundskolor i Sverige. I Skara sträcker man nu på sig lite extra. Både lärare, politiker och tjänstemän. - Vi arbetar aktivt med elevhälsa och det är jätteroligt att vi får ett kvitto på att vi

jobbar på rätt sätt, säger Fredrik Geijer, chef på barn- och utbildningsförvaltningen. Minst två timmar gymna i veckan, fränsett de allra yngsta eleverna som har en timma, är standard i Skara. I årskurs 7-9 kan eleverna välja till ytterligare en timma. - Vi ser att det behövs. **Många** barn och ungdomar är inte med inom föreningsidrotten. Nu har vi fått en chans att nå dem som inte redan är frälsta. Samtidigt ser vi att eleverna i allmänhet får mer ork för det övriga skolarbetet, säger Anneli Jonsson, idrottslärare på Djäkneskolan. Pernilla Johansson går i nian på samma skola. Hon spelar själv handboll. - Det är bra med mycket idrott, jag vet att många av mina kamrater inte rör på sig alls på fritiden, säger hon. På tio i topp-listan i landet återfinns från en västsve

(33) GP35:0325 UTL Arell Jan, 23946 De unga vänder

onen har minskat med två tredjedelar. Enligt officiell statistik lever 91 procent av Moldaviens invånare på mindre än en dollar om dagen (cirka 9:50). Siffrorna över arbetslösheten är skyhöga, ändå menar alla att de är i underkant. - Även om man har ett arbete betyder det inte att man har en lön, säger Tudor Golub, historiker och museitjänsteman i staden Orhei fem mil nordost om huvudstaden. Han berättar att många tjänstemän, lärare till exempel, inte har fått ut sina löner på flera månader. **Många** familjer på landsbygden kan inte skicka barnen till skolan för de har inte råd att köpa kläder åt dem. I de fattigaste byarna kan bara vart tredje barn läsa. I hans hemstad Orhei fanns flera exportindustrier för tio år sedan. Nu är alla stängda. Fabrikslokalerna står tomma. På kulturhuset där han arbetar visas inga filmer längre, projektorerna är trasiga och det finns inga reservdelar. Fast, säger han, ingen har ju ändå råd att gå på bio. - Jag har en och en halv tjänst men tjänar bara 2

(34) GP34:0820 KON Baeza Malin, 61056 Dåligt skydd

domar och det gäller att vara uppmärksam på vad den täcker. Vi jämförde 21 kommuner i Västsverige, och upptäckte att sex av dem; Alingsås, Bollebygd, Kungälv, Lerum, Trollhättan och Varberg, bara försäkrar på skoltid. Det innebär att barnen där går helt oskyddade på fritiden, om föräldrarna inte tecknat en privat barnförsäkring. Dessutom har ingen av kommunerna i jämförelsen en försäkring som täcker sjukdomar. - Men de allra flesta svåra invaliditeter orsakas av sjukdomar, inte av olycksfall. **Många** föräldrar känner inte till det och tror att skolans försäkring räcker, säger Susanne Fagerberg, jurist på Konsumenternas Försäkringsbyrå. Kan få leva sitt liv i fattigdom Om barnet blir medicinskt invalidiserat på grund av sjukdom, till exempel diabetes, kan det kosta skjortan utan en privat barnförsäkring. Transporter, läkemedel och upprepade sjukhusvistelser. Allt är nödvändigt, men dyrt. Ekonomisk invaliditet, om sjukdomen innebär nedsatt arbetsförmåga och reducerade inkomster i framt

(35) GP9:0509 VSB Hansson Björn, 36220 Fp vill ge

all få göra det. På vilket sätt skiljer sig ett skriftligt besked om kunskapsnivån från ett betyg? - Inte så mycket, medger Ericson. Betyget är en formaliserad sammanfattning av ett skriftligt omdöme. - Men omdömet är mer konstruktivt, säger Ankerson. Innebär inte ert förslag ett underkännande av föräldrasamtalen? - Nej, men ett komplement. Det är bra att få skriftligt också. För många föräldrar är samtalen en svår situation; de kan ha dåligt samvete, sakna egen skolvana, säger Ericson. - **Många** föräldrar tar inte samtalen på så stort allvar, säger Ankerson. En del kommer inte ens och det här är ett sätt att komma åt det. De tre sjätteklasslärarna på Fuxernaskolan i Lilla Edet tar emot förslagen med blandade känslor. Betyg redan från sexan vinner inget större gehör. - Jag är principiellt emot, säger Aina Ahlqvist som har 30 år i yrket. - Jag satte betyg, sifferbetyg, under mina tre första år. Tyckte inte om det. Det var jättehemskt, en orimlig uppgift. - Och det blir så tungt

(36) GP2:0502 FRI 34102 Låt Bibeln ge de unga väg

n har urvattnats för att vara nästan ett intet i skolorna i dag. Många känner i dag inte till varför vi firar våra helger som jul, påsk och pingst. Eleverna får ingen stadig grund att bygga sitt liv på. Många har ostadiga hemförhållanden, bristande auktoritet från lärare. Det har aldrig tidigare varit så många unga som tar livet av sig som nu. Barnpsyk och Bris blir nerringda av olyckliga barn. Stöder begås av barn i låga åldrar. Barn och ungdomar ropar på hjälp. De har inget att se upp till. **Många** föräldrar tar inte sitt ansvar så de är inga föredömen. Det gungar under fötterna på dem. Ge dem Guds levnadsregler och läran

om en kärleksfull Gud som älskar alla människor men dock inte synden som begås av oss. N E Lundgren [Sämre vård om hudkliniken vid Lundby läggs ner] På Hisingen bor närmare 120 000 personer. För många av dessa invånare tillgodoses det basala sjukvårdsbehovet vid vårdcentralerna. Det är vanligt att man söker läkare för olika hudproblem, alltifrån enkla, relativt

(37) GP12:0915 VSM Uhlin Leif, 68230 Hårt tryck på

n kartläggning som Dagens Medicin gjort. Primärvården lättar på trycket Den redovisar en ökad ström av akutpatienter även till Östra sjukhuset medan antalet besök på Sahlgrenskas akutmottagning är oförändrat. Det senare anses bero på att primärvården är väl utbyggd i området kring Sahlgrenska. - Belastningen på akutmottagningen avspeglar primärvårdens tillgänglighet och åldersstrukturen, anser Anita Larsson. - Det finns jouröppna vårdcentraler men det kan vara svårt att komma in där också. **Många** patienter orkar inte vänta på sin tid utan kommer till oss när det drar ut på tiden. Till Mölndalsakuten kommer inte bara boende i Mölndal. - Hit söker sig många patienter från hela Göteborgsområdet och det förbättrar ju inte situationen. Hur långa väntetiderna är för akutbesökarna vet inte Anita Larsson. - Vi håller på att ta fram ett system för att kunna avläsa väntetiderna för akutpatienterna, men det är inte klart ännu. Hårt pressade akutmottagningar Samtliga Sahlgrenska universi

(38) GP29:0618 POL Gelotte Gert, 47261 Karl Erik O

EU-parlamentet. Jo, liberalerna! Centern och folkpartiet är medlemmar av samma parti i Europaparlamentet (ELDR) - Globaliseringen är ett faktum. De politiska frågorna flyttas uppåt. Då måste även demokratin flytta med, säger Olsson och skyndar sig att tillägga: - Men vi politiker håller på att förlora kontakten med människorna. Detta leder han tillbaka ända till 70-talets kommunsammanslagning: - När vi slopade de små kommunerna drog vi ur stickkontakten. Och vi har inte stoppat in den igen. **Många** unga människor känner inte en levande politiker. Så enkelt som att dela kommuner tror han inte lösningen kan formuleras: - Jag ser behovet, men jag vet inte vad som kan göras. Lika svårt tycker han det är att säga hur EU skall reformeras för att svalt mellan politiker och medborgare skall minskas: - Personligen är jag för mer federalism på områden som den inre marknaden, miljön och delar av säkerhetspolitiken. Det skulle innebära flera bindande beslut och fler rena majoritetsbeslut.

(39) GP4:0518 FRI 38624 Palestinier utnyttjas som

miljoner palestinier drevs från sina hem. Detta påstående är mycket märkligt, med tanke på att det vid denna tid endast fanns drygt en miljon araber i Palestina. Seriösa bedömare beräknar de palestinska flyktingarnas antal till mellan 600 000 och 700 000 (enligt Palestinian National Authority minst 750 000). Att dessa flyktingars antal, tillsammans med sina efterkommande, uppgår till flera miljoner är en annan sak. Dahlgren anser att alla dessa människor har rätt att återvända till sina hem. **Många** av dessa hem finns inte i dag, istället finns där skolor, sjukhus eller annan bebyggelse. Dahlgren påpekar också, mycket riktigt, att de palestinska flyktinglägren ännu efter 50 år finns kvar. Man kan fråga sig varför, och varför det endast är Jordanien som beviljat sin palestinska befolkning medborgarskap. De palestinska flyktingarna utnyttjas av sina arabiska värdnationer som brickor i ett politiskt spel - propagandakriget mot Israel. De sägs få återvända när den judiska staten en gång

(40) GP4:0827 DEB Eliasson Bengt Fälthammar Göra, 6

ped, ögonläkare, öronläkare och psykiater. Ska vi klara av allt detta krävs tid och resurser! En allmänläkare bör inte ha ansvar för mer än cirka 1 500 invånare. I dag har en läkare ansvar för många fler. I Västra Götaland finns nu i genomsnitt en allmänläkartjänst per 2 250 invånare. Göteborg har det lägsta antalet allmänläkare i hela Sverige, 1 per 2 700 invånare På 15 procent av tjänsterna saknas fast anställda läkare, man får klara sig med vikarier eller stafetter, eller helt utan läkare. **Många** av dessa tillfälliga läkare är dessutom inte allmänläkare, utan från andra specialiteter, eller yngre läkare under utbildning. Eftersom vi är för få hinner vi inte med alla arbetsuppgifter. Vi blir inte tillräckligt tillgängliga, väntetiderna blir långa, patienterna blir irriterade och vi blir frustrerade. Belastningen ökar på dem som kämpar vidare och vi kommer in i en ond cirkel. Stafettläkare är på många vårdcentraler en länsnump som hindrar skutan från att sjunka, men de tatar inte läc

(41) GP4:0226 DEB Hermelin Johan, 16031 Det krävs

a förseelser? En stor brist i arbetsgruppens förslag är att vi inte gett några exempel på vilka medel vi skall använda för att nå målet: mindre brottslighet och större trygghet och säkerhet. På det statliga området finns också mycket att göra. Några exempel: en stor del av brottsligheten begås av en förhållandevis liten grupp människor. Vi måste därför göra något åt seriebrottsligheten genom att öka påföljden märkbart för varje gång man fälls för brott igen. Många brott hinner inte utredas och **många** möjliga brottslingar åtalas inte. Öka därför preskriptionstiderna märkbart. Tiden mellan brott och eventuellt åtal måste minskas speciellt för unga lagöverträdare. Naturligtvis behövs också fler poliser i utåtriktad arbete. Att garantera medborgarnas trygghet till liv och lem är en av statens grundläggande uppgifter. Det är en stor brist att det demokratiska Sverige med världens förmodligen största offentliga sektor inte har klarat den uppgiften. Det behövs därför större liberalt inflytan